

AZ ÖNKÉNTES MUNKA ÉS A PÁLYAVÁLASZTÁS KAPCSOLATA

Szerző: Horváth Erika

greenfan@mailbox.hu szociálpedagógia (BA), végzett hallgató

Konzulens: Dr. Fazakas Ida adjunktus

III. helyezés

Bevezetés

A dolgozatom témája, a 2011-ben, a középiskolákban elindított önkéntes munka megvalósulása és annak hatása a középiskolás diákok pályaválasztási elképzeléseire. A pályaválasztás – pályaeorientáció kérdéskörét szeretném vizsgálni egy sajátos aspektusból. A kutatás tervezése során több szempont is előtérbe került, míg végül aktualitása miatt, az önkéntes munka vizsgálata mellett döntöttem.

Ez a kérdés első sorban az aktualitása miatt keltette fel érdeklődésemet, mivel a középiskolások számára előírt „kötelező” önkéntes munka megítélése nem egyértelmű sem a tanulók sem a tanárok körében. Sokan vélekednek úgy, hogy egy középiskolás diáknak, annyi teendője van, és olyan követelményeket támasztanak az érettségire való felkészülés időszakában, hogy nincs idejük még plusz feladatot is vállalni. Azonban tanulmányaim során közelebb kerültem a pályaeorientációhoz, mint módszerhez, ahol konkrét lehetőségként fogalmazódik meg az önkéntes munka, mint adott pályára, foglalkozásra való szocializációs esély és hasznos tapasztalatszerzés lehet. Ugyanakkor hangsúlyozzák, hogy hasznos lehet, de nagyon fontos az eljárás mód, ahogyan bevisszük ezt az iskolába, a diákok életébe. Több kutatás is igazolja, hogy nem árt, ha a diákok már korai életrszakaszukban találkoznak a munka fogalmával, de nem mindegy, hogy milyen formában. Ha olyan munkát kell végezniük, ami nem érdekli őket és nem érzik hasznos időtöltésnek ezt, egyáltalán nem lesznek motiváltak és az eredménye egy rosszul megválasztott munkának az lehet, hogy felnőtt korukban nem szeretnek majd dolgozni, rossz hatással lehet ez a munkára való szocializációban. Viszont, ha olyan munkát végezhetnek, amit szívesen csinálnak, érdekli őket, akkor pozitív hozzáállásuk lesz a későbbi életük során is a munkához. Ezen előzmények mentén jutottam arra, hogy megvizsgálom, hogyan működik az önkéntes munka az iskolákban, felmérem, hogy a tanulók, hogyan vélekednek az önkéntes munka fontosságáról és ennek a pályaválasztásukhoz való viszonyát vizsgálom meg.

Dolgozatomban bemutatom a pályaválasztási elméleteket, az iskolai pályaeorientációs munka tartalmát és módszertanát és a középiskolai önkéntes munka jellemzőit és elvárásrendszerét. A kutatási részben az önkéntes munka és pályaválasztás összefüggései kapcsán a vizsgálat hipotéziseit, a mintát és a módszereket, majd az eredményeket.

I. Szakirodalmi áttekintés

1. A pályorientáció fogalma, tartalma, elméleti megközelítései

A rendszerváltás idején, a pályaválasztás fogalmát felváltotta a pályorientáció fogalma, de nem honosodott meg a pedagógiai közgondolkodásban. (Fazakas 2009) „Pedagógiai fejlesztési folyamatként és alapvetően a pedagógus részfeladatként tekint az orientációs munkára, amely feladat ellátásban osztozik a pályorientációs tanárral, diák-tanácsadóval – e szakterületen speciálisan is képzett, de alapvetően pedagógiai háttérrel is rendelkező szakemberekkel.” (Borbély-Pecze 2010, 9) Ebben a felfogásban a pályorientáció: „... olyan folyamat, amely a tanuló egyéni igényeinek figyelembevételével segíti a megfelelő pálya, szakma kiválasztását, a lehető legszélesebb információnyújtás révén.” (Szilágyi – Völgyesy 1996, 59)

Ebben az olvasatban a pályorientáció olyan folyamat, amely a gyerekek egyéniségére épít, az individuumban, mint legfontosabb elem jelenik meg benne. Nem egy előre elgondolt séma alapján működik, hanem az adott személyre szabottan.

Egyik célja a pályorientációnak, hogy megfelelő működésével elérje azt, hogy minden ember a számára legmegfelelőbb iskolába, vagy munkahelyre kerüljön. „Először az iskolai orientációnak, majd a hivatali orientációnak kell elérnie, hogy minden dolgozó, minden állampolgár arra a helyre kerüljön, amely legjobban megfelel (képeségeinek), és amelyen legjobb teljesítményt nyújthatja.” (Kollár 1988, Id. Borbély-Pecze 2010, 9) Ebből is látszik, hogy az egyén a mérvadó a pályorientáció folyamatában.

„A pályaválasztási tanácsadás célra orientált, problémamegoldó tevékenység, amely személyes kontaktuson keresztül valósul meg a tanácsadó és a tanácskérő között. Célja, hogy egy meghatározott kérdéskör tisztázódjék a tanácsadó segítségével úgy, hogy információáramlás történik, a tanácskérő igénye szerint.” (Szilágyi 2005b, 15)

A pályaválasztási tanácsadás magában foglalja a pályaválasztási felvilágosítást, az értékelési és önértékelési eszközöket, a tanácsadási interjúkat, a pályaválasztási, oktatási programokat, bevezető programokat, a munkakeresési programokat és az átmeneti szolgáltatásokat. Az oktatási programok abban segítenek az egyénnek, hogy öntudatosságuk és pályakezelési készségeik fejlődjenek, valamint fel tudják mérni lehetőségeiket. (Fazakas 2009)

Szilágyi (2005a) azt mondja, hogy „a pályorientáció folyamatelvre épülő tanácsadási eszköz, amely az egyén igényeire válaszolva segíti a megfelelő pálya, szakma kiválasztását, és, amely folyamatban az egyén megtud, megtapasztal és megtanul önmagáról olyan tulajdonságokat és jellemzőket, amelyek iskolaválasztásban, szakmatanulásban, pályatervezésben és életpálya építésben hosszútávon meghatározóak lehetnek.” (Szilágyi 2005a, 22)

Hazánkban a pályaválasztási tanácsadás közel ötven éves intézményesített múlttal rendelkezik, ennek ellenére, fogalmi, elnevezésbeli és tartalmi zavarok egyaránt jelen vannak a magyar nyelvhasználatban a pálya-tanácsadási szakma területét illetően. (Borbély-Pecze 2010)

A sikeres pályaválasztási döntéshez olyan tájékozási folyamatra van szükség, melynek során a fiatal, életkorának megfelelő önismerettel és öndefinícióval gazdagodik. Ezekon felül ismernie kell a társadalmi környezetének gazdasági jellemzőit, képzési lehetőségeit, továbbá valódi ismeretekre kell szert tennie a pályák világáról. A magyar kuta-

tók véleménye egybehangzó azon tekintetben, hogy a pályaeorientáció tartalmi összetevői az önismeret, a pályaismeret és a képzési lehetőségek ismerete. (Fazakas 2009)

A fentiek alapján kijelenthetjük, hogy a pályaeorientáció egyik alappillére az önismeret. „Az egyén képessége arra, hogy saját erőforrásait megismerhesse azok optimális felhasználásáról, fejlesztéséről maga dönthessen.” (Borbély-Pecze 2010, 37) „A pályaeorientáció folyamatában az öndefiníció kialakításához meghatározott személyiség-tulajdonságok megismerése és elemzése révén juthatunk el.” (Szilágyi 2002b, 8) „A pályaeorientáció során fejlesztendő önismereti elemek a következők: érdeklődés, készség, érték, munkamód.” (Fazakas 2009, 19)

Az érdeklődésre nagy hangsúlyt fektetnek a pályaeorientáció folyamatába. „Az érdeklődésen a személyiség érzelmekkel telített tartalmi irányulását értjük, amely szubjektív értékkel látja el a tárgyat, amire irányul.” (Csirszka 1966 Id. Fazakas 2009) Az érdeklődés megismerését nagyban segíti az a megfigyelés, hogy mennyire érezzük magunkat fáradtnak az adott tevékenység végzése közben. Az érdeklődéssel végzett tevékenység közben kevésbé fáradunk el, mint abban, amelyet érdeklődés nélkül végzünk. (Fazakas 2009)

„A megelégedettség élményének fejlettebb formája az, amikor a cselekvő személynek fontos, hogy a cselekvés milyen egyéni képességeket mozgat meg. Itt már megjelenik annak a lehetősége, hogy a megelégedettséget a cselekvő maga is befolyásolni tudja.” (Szilágyi 2005b, 35) Tehát, a képességeink és azok fejlesztése szükséges ahhoz, hogy elégedettséget érezhessünk egy-egy elvégzett feladat után.

A pályaeorientáció tartalmának másik jelentős és meghatározó eleme, az önismeret mellett, a pályaismeret. „A személyiségben rejlő lehetőségek feltárásán túl a pályaismeret, a pálya-munka világában való jártasság adja. A pályalélektan témakörén belül a pályaismeretre vonatkozó információk elkülönített területet jelentenek.” (Fazakas 2009, 22) A foglalkozások számának növekedése és a pályák színes világa azt eredményezi, hogy sok pályaválasztó tanuló nehezen igazodik el a pályák világában. A pályaismeret a szervezett pályatanácsadáshoz szükséges háttértudást jelenti. (Fazakas 2009) „Az optimális pályaválasztási döntés támogatásához ismerni kell az embert és a személyiségjellemzőit, valamint a foglalkozásokat és azok követelményeit, amelyeket az emberrel szemben támasztanak.” (Fazakas 2009, 23)

A pályaeorientáció elméleti megközelítése

A pályaeorientációnak sokféle megfogalmazása és értelmezése található a szakirodalomban. A pályaeorientáció fogalmának teljes megértéséhez meg kell határoznunk, hogy egyes elméletalkotók pontosan mit is gondolnak a pályaválasztásról és ennek összetevőiről. (Fazakas 2009)

„Fontos ezt az áttekintést megtennünk, mert a fogalmak a pályaválasztási tevékenységhez kapcsolódtak. A gyakorlatorientált tanácsadói tevékenység kevésbé igényelte az elméleti alapot, így először részterületekre vonatkozóan alakultak ki nézetazonosságok, majd a XX. század második felében törekedtek nagyobb ívű elméletalkotásra a kutatók. A pályaválasztási elméletek ma már rendkívül szerteágazóak, és sajátosan értelmezik vagy magyarázzák az egyén és környezete közti interakciót.” (Fazakas 2009, 7)

„Az egy szakma, egy műhely, egy élet rendszere a gazdasági fejlődéssel összhangban felszámolta önmagát. Az iskolaválasztás már középiskolás, sőt felső fokokon is, csak a kezdeti orientációs szerepét töltheti be, de azt legalább be kellene, hogy töltsen. Felkészít-

ve a fejlett világban született minden eddigi történelmi kornál tovább élő fiatalokat egy minden eddiginél hosszabb és változatosabb szakmai életútra, elősegítve az általános kompetenciák megszerzését és begyakoroltatását. Amíg a XIX-XX. század fordulóján egy átlag európai harminchét évet élt meg, ma ez hetvenhárom év, azaz még ha az 1900-as évek kezdetén tizenkét évesen munkába is állt valaki, alig negyed évszázadig kellett naprakész ismeretekkel rendelkeznie egy, a mai szemünkkel nézve lassan változó, kevés ipari találmányt felvonultató és relatíve kevés szakmát, foglalkozást, szakképzést ismerő világban. Addig a ma fiataljai több ezer munkakör és több száz foglalkozás, valamint az ezekhez kötődő több mint ezer szakképzés között válogathatnak, miközben negyven, ötven aktív év áll előttük, még akkor is, ha századfordulós társaikhoz képest jóval később, átlagosan huszonhárom évesen lépnek ki a munkaerőpiacra. Eközben a választott szakma, foglalkozás, pálya talán el is tűnik, mire életútjuk közepére érnek, ezzel párhuzamosan pedig új munkakörök majd szakképzések és végül foglalkozások alakulnak ki a semmiből.” (Borbély-Pecze 2010, 10)

„A korszak meghatározó elméleti szakembere volt Csirszka János, aki a pályaválasztási tanácsadást úgy definiálta, mint célirányos és segítő szándékú beavatkozást, ez a fajta felfogás volt az, amelyből napjaink tanácsadási elmélete és gyakorlata is táplálkozik. A rendelet a következőképpen osztotta fel a pályaválasztási tanácsadási tevékenységeket:

1. Pedagógiai pályairányítás, amely a szülők és az iskola, vagyis a primer és a szekunder szocializációs színterek együttműködésére épített.

2. Pályaválasztási felvilágosítás a hiányos pályaismeret pótlása volt a funkciója.

3. Pályaválasztási szaktanácsadás, ezt végezte pszichológus. A szolgáltatás az ifjak 5%-ra terjedt ki.

4. Pályaalkalmasság vizsgálat, ez pszichológusi és orvosi együttműködésre épített. Konkrét kérdésre adott választ: a megfelelő pályára alkalmas-e a fiatal?

4.1 Az előző pontból következett az átirányítás eleme, amely az alkalmasságvizsgálaton nem megfelelő minősítést kaptak számára próbált alternatívákat találni.” (Borbély-Pecze 2010, 40)

„A nemzetközi elméletek fejlődésének alakulását több szerző is leírta és bemutatta (Csirszka 1966, Rókusfalvy 1969, Völgyesy 1976, Ritoókné 1986, Váriné 1987, Zakar 1988, Szilágyi 1993). Az elméletek csoportosításakor elfogadtuk Szilágyi (1993) felosztását, aki öt csoportba sorolta (a csoportosítás részben megegyezik Zakar (1988) felosztásával) az elméleteket, és bemutatta a magyar szerzők, elméletalkotók munkájának kapcsolódási pontjait is.” (Fazakas 2009, 7)

„Az áttekintésre kerülő elméletek a személyiség és a kultúra, az egyén és a környezet közötti kapcsolatoknak különféle magyarázatát adják. Ezekben az elméletekben más-más komponensekre tevődik a hangsúly, és így az elméletek e hangsúly eltolódása révén válnak igazán különbözőkké. A pályák világában történő tájékozódás támogatását, az egyéni pályaorientáció vezetését, szervezését magyarázó elméleti megközelítéseket Szilágyi (1993), a pályaválasztást meghatározó pszichológiai jellemzők hasonlósága alapján az alábbi öt fő csoportba sorolta: a pályaalkalmasságra alapozó megközelítés, a személyiség pszichodinamikai felfogására épülő elméletek, a döntést, mint centrális mozzanatot kezelő elméletek, fejlődéselvet hangsúlyozó elméletek, valamint a szociokulturális meghatározottságra épülő elméletek.” (Szilágyi 2000, 35-37)

A pályalkalmasságra alapozó megközelítések, mint a nevük is mutatja, az alkalmaság szempontjaira helyezik a hangsúlyt, a szakmai követelmények, valamint a pályaválasztó személyiségjegyeinek összekapcsolásában látja a pályorientáció megoldását. A pszichodinamikai elméletek a gyermekkori élményekre, hajlamokra éleződnek ki, amelyek kialakítják és szabályozzák a személyiség egész kognitív struktúráját. A döntésméleti koncepciók pedig megpróbálják a pályaválasztás folyamatát, választási és döntési folyamatokkal magyarázni, megvilágítani. A fejlődés lélektani elméletek abból indulnak ki és arra építenek, hogy a szakmaválasztás szempontjából fontos személyiségjegyek az élet melyik szakaszában jelennek meg és ebben az életszakaszban a környezet, milyen elvárásokat támaszt a fiatalokkal szemben. A szociokulturális elméletek kiindulópontja pedig az előre adott életpályanormák és az, ahogyan ezek időben meghatározzák a különböző pozíciók egymáshoz kapcsolódását. (Szilágyi 2000)

„Több kutató (Herr-Cramer 1992, Szilágyi 2005a, Ritoók 2008) egyetért abban, hogy Donald E. Super nevéhez fűződik a pályaválasztás legátfogóbb és legdifferenciáltabb fejlődépszichológiai elméletének kidolgozása. A pályaválasztás fejlődés lélektani szemléleten alapuló felfogását sokan magukénak vallják, és kutatások sorozata foglalkozik napjainkban is e kérdéskörrel. Az ide tartozó elméleti megközelítéseket komplexitásra törekvő pályaválasztási elméletek csoportjába soroljuk.” (Fazakas 2009, 9)

Super (1968 Id. Szilágyi 2000) munkásságára az jellemző, hogy az alkalmaságpszichológiát próbálja vegyíteni a fejlődés pszichológiai elvekkel, így a pályaválasztási elmélet helyet a pályafutást meghatározó elmélet kidolgozásán munkálkodott. Super (1968 Id. Szilágyi 2000) azt hangsúlyozza, hogy a pályaválasztás nem egy egyszeri esemény, hanem egy életen át tartó folyamat. Azt mondja továbbá, hogy a választás fogalmát a pályán való fejlődés fogalmával kell helyettesíteni. A pályán való fejlődést, a növekedés és a tanulás folyamatként határozza meg, ami magában foglalja a pályán való viselkedést, és a viselkedés teljes repertoárjának alkalmazását, valamint, az egyén képességeinek és hajlamainak folyamatos fejlődését és alakulását. Ilyen értelemben a pályafejlődés felöleli a fejlődésnek minden olyan aspektusát, amit a munkával kapcsolatosan lehet megnevezni. Ezáltal a pályakeresés és az egész pályán való fejlődés, a teljes személyiségfejlődés egyes részévé válik.

A szakmai fejlődéssel szoros kapcsolatban áll a pályarérettség fogalma. Ez alatt Super (1968 Id. Szilágyi 2000) nem egy előre meghatározott érettséget ért a szakmai élet kezdetén, hanem a pályán tanúsított magatartás fejlettségi szintjét. Ilyen értelemben pályarérett, azaz ember, akinek a pályán tanúsított magatartása megfelel az adott életkorra jellemző szakmai fejlődési folyamatnak.

Super (1968 Id. Szilágyi 2000) bevezeti továbbá a szakmai fejlődési feladatok fogalmát. Ezen azok a cselekvések értendők, amit a társadalmi elvárások definiálnak, s az egyénnek abban az életszakaszban meg kell azokkal birkóznia.

A harmadik fogalom a Superi (1968 Id. Szilágyi 2000) elméletben, az önmegfogalmazás, azaz öndefiníció, amelyen azt a képet érti, ami az egyénnek saját magáról megvan. Azt kihangsúlyozza ezzel kapcsolatban, hogy az egyénnek csak annyiban lehet saját magáról kialakított képe, amennyiben azt bizonyos szerepekben, szituációkban, funkciókban és emberek közötti kapcsolatokban megéli.

Az önmegfogalmazás, a szakmai fejlődésnek egy olyan szakasza, amely először családi környezetben kezdődik, aztán elővételezve szakmai szituációkra helyeződik, majd szakmai szituációkban próbál megvalósulni.

Kiemelném az öt stádiumból a felfedezés (keresés) stádiumát. Ezt Super (1968 Id. Szilágyi 2000) 15-24 év közötti időre jelöli. Ebben a szakaszban a fiatal kipróbálja magát az iskolában, a szabadidejében és a részidős elfoglaltságokban. Ez annak az időszakának is, amikor megismerkedik különböző szakmai lehetőségekkel is. Fontossá válik az ön-vizsgálat, az önismeret, meghatározzák a szakmát az iskolai tapasztalatok, és a szünidős tevékenységek, valamint az alkalmi munkavállalásokból, pl.: nyári munkából szerzett élmények.

Ezt a fázist Super (1968 Id. Szilágyi 2000) három alfázisra bontja:

1. puhatolózás fázisa: 15-17 év, kísérleti jellegű, a választások nem tartósak, és kipróbálásra kerülnek vagy a fiatal fantáziájában, vagy a valóságban is. Ebben a szakaszban a valóságot a szakkörök, alkalmi munkák, edzések, tanfolyamok jelentik. Itt konkrétan kifejezésre kerülnek az egyéni képességek, érdeklődések, egyéni értékek, valamint ideiglenes szakmai döntések történnek.
2. átállási, vagy átmeneti fázis: 18-21 év, az előző szakaszban megfogalmazott gondolatok, kísérleti elképzelések között megfogalmazódnak a dominánsak. Kísérletet tesz a fiatal, hogy elképzeléseit szakmai területen realizálja.
3. kipróbálás fázisa: 22-24 év, a megfelelőnek ítélt szakmai területek lokalizálódnak. Itt az próbálja ki a fiatal, hogy az általa választott szakmához mennyire teherbíró, és elemzi, hogy megfelel-e az életpályájának a választott szakmai terület. Ellenőrzi, hogy az öndefiníciójuk és a szakmai szerep közötti egybevághóság milyen minőségű.

Tehát Super (1968 Id. Szilágyi 2000) elmélete szerint a pályaválasztás egy élethosszig tartó folyamat, amely a személyiséget és a pályával kapcsolatos követelmények egymásra hatásának dinamikus egységben kezeli.

„A szakmai pályaerettség fogalmát öt elemből építette fel – tervezési készség, aktivitás, informáltság, döntési kompetencia, realitásorientáció. A szakmai fejlődési feladatokon azokat a cselekvéseket érti, amelyeket társadalmi elvárások definiálnak, és amelyekkel az egyének, meghatározott életszakaszokban megküzdenek. Super (1995) az egyes életszakaszokra egymástól világosan megkülönböztetett szakmai feladatokat dolgozott ki. Véleménye szerint az egyes életszakaszokban a fejlődés eredményesen irányítható, egyfelől az életkorra jellemző szakmai fejlődési folyamatok támogatásával, másrészt a valóság-megismerésben, és az öndefiníció kialakulásában nyújtott támogatással. Így a pályaválasztási tanácsadás/pályaeorientáció számára is ezeket a feladatokat fogalmazza meg.” (Fazakas 2009, 10)

„A hazai pályalelektani kutatásokban már korán megjelenik a munkatevékenységnek az életút egészében történő elhelyezésének az igénye. Csirszka János 1963-ban fogalmazza meg, hogy „az ember-pálya megfelelési viszony nem egyirányú csupán, hanem kölcsönös, azaz mind a pálya, mind az ember, mint követelmény, és lehetőség áll egymással szemben.” (Szilágyi 2000, 86)

„Jelentős kutatási eredmények fűződnek Rókusfalvy Pál nevéhez (1963, 1969, 1982), aki a pályafejlődést „alkalmazkodási folyamatnak, illetve tevékenységnek” tekinti. A pályaealkalmazkodás folyamatát általánosan képző, szakmai képző és felnőtt szakmai tevékenységekre osztja.” (Szilágyi 2000, 86)

„A 60-as években megkezdődött Magyarországon a vita a pályaválasztási érettség kialakíthatóságáról és igen jelentős előrelépés volt annak elfogadtatása, hogy ez tizen-

négy éves korra igen jó pedagógiai ráhatások mentén sem alakul ki feltétlenül.” (Fazakas 2009, 11)

„Völgyesy (1976) a következőket írja: „...a pályaválasztási döntést meghatározó belső feltételek szervesen kapcsolódnak a személyiség általános jellemzőihez, de ezen felül rendelkeznek bizonyos autonómiával, amelyek adott fejlettségi szinten határértékkel is meghatározhatóak.” (Szilágyi 2000, 90)

A pályaválasztási döntés meghozatala előtt meg kell találni azokat a személyiségjegyeket, amelyek befolyásolása, fejlesztése révén, érzelmileg megalapozott, a személyiség megfelelő önismeretére épülő szerepelképzelés alakulhat ki. (Völgyesy – Szilágyi 1979)

„Szilágyi (1982) kutatása, – amelyben az orvosválasztás folyamatának pszichológiai törvényszerűségeit vizsgálta –, újabb lépést jelentett a hazai pályafejlődés-elméletek sorában. Szerinte az „életpályát [...] a személyiségfejlődés szempontjából a pályaválasztási érettség, pályaelettség és önmegvalósítási érettség folyamatában írhatjuk le, amelyhez a képzésre való alkalmasság, a pályalkalmasság, illetve a beválás szakaszai kapcsolódnak”. (Fazakas 2009, 12)

„Lényeges kutatási eredményeket ért el Ritoók Pálné a pályaidentifikáció fogalmkörének differenciálásával. A pályaidentifikációt olyan viszony fogalomnak tekinti, amely a pálya követelményrendszere és a munkát végző ember domináló személyiségjegyei közötti megfelelés minőségének mutatója az életpálya és a személyiség fejlődési folyamatának dinamikus tükrözője, amelyben megmutatkozik az egyén pályaválasztásával kapcsolatos elégedettsége, eredményessége, társadalmi aktivitása, amely jelzi az egyén munkájában való megvalósítását is.” (Szilágyi 2000, 93-94)

A pályaválasztás, mint fogalom tartalma: „az egyén a fennálló lehetőségek alapján önállóan, céljának megfelelően kiválaszt egy olyan foglalkozást, tevékenységet, amely lehetővé teszi, hogy a társadalom és/vagy a maga számára értéket tartalmazó munkát végezhesen. A hangsúly az egyén és környezete közti interakciós folyamaton van, amely folyamat, döntéssel zárul és ez adja a későbbi pályája kiindulópontját”. (Szilágyi 2000, 16-17)

2. A pályaeorientáció módszertana

„Ha a módszereket úgy vizsgáljuk, mint pályaeorientációhoz kapcsolódó ismeretek, amelyek speciális felkészültséget igényelnek a tanároktól, és ezekhez önálló órakeretet is rendelünk, akkor a pályaeorientációt végző tanári tevékenységet három fő típusba sorolhatjuk: tanár és tanuló közös tevékenységei, tanári önálló feladatok és tanári közösségben végzendő feladatok

A tanácsadó tanár speciális tevékenységeit, amelyeket a tanulókkal együtt végez, a következőkben határozzák meg:

- felvilágosítás,
- előadás,
- filmvetítés,
- látogatások szervezése (üzemi, munkahelyi, intézményi stb.),
- csoportos foglalkozás vezetése (órakeretben vagy szakköri formában),
- csoportos beszélgetés,
- csoportos tanácsadás,
- egyéni tanácsadás.

Völgyesy, a pályaorientációnak, mint tevékenységnek, több formáját is leírja: rövid egyéni és csoportos tájékoztató, informáló tanácsadás (beszélgetés egy tanácsadóval), csoportos tanácsadás (beszélgetés több résztvevővel és egy tanácsadóval), munkatevékenységek kipróbálása csoportban (a beszélgetés mellett, saját élményű tapasztalatszerzés a különböző tevékenységekről).” (Fazakas 2009, 52)

A pályaorientáció módszerei közül kiemelkedik a csoportos foglalkozás és a számítógéppel támogatott információ átadás. Ezek, az iskolai oktató-nevelő munkához jól illeszthető szakmai tevékenységek. Az egyéni foglalkozást, az egyéni pályaválasztási tanácsadást általában nem sorolják a pedagógiai tevékenység módszereihez, mivel ez speciális felkészültséget igényel. (Szilágyi 1996).

„A csoportos foglalkozás egy hosszabb időtartamból tematikusan felépített foglalkozássorozathoz áll. A strukturált csoportfoglalkozás tematikája elsősorban a pályaorientáció szempontjából fontos önismereti jellemzőkre, az öndefiníció fejlesztésére helyezi a hangsúlyt, de minden esetben próbálja ezeket összekapcsolni pályaismerettel is. A csoportos foglalkozás időtartama egy alkalommal általában két tanítási óra, legalább kilencven perc és kiscsoportban történnek, amelynek létszáma tizenkettő, tizenöt fő. A csoportos foglalkozások mindig információt adnak, és az információ elsajátításában lehetőség nyílik arra, hogy a csoporttagok egymástól tanuljanak, egymástól szerezzenek információt, valamint az új információkat valamilyen módon a gyakorlatban kipróbálják és önmagukra is vonatkoztathassák. A résztvevők involválódnak, személyes tapasztalatuk vagy élményük keletkezik a foglalkozás során. A strukturált csoportfoglalkozásnak meghatározott forgatókönyve van, kötött felépítésű, öt elemet tartalmaz:

- Hangulatteremtés – mint módszer azt jelenti, hogy elvlasztjuk a hagyományos ismeretátadástól ezt a foglalkozási formát.
- Célkitűzés – mint módszer azt jelenti, hogy tudatosuljon a résztvevőkben, ma mit kell tenniük önmagukért.
- Ismeretfeldolgozás – mint módszer azt jelenti, hogy meghatározott tartalmú strukturált gyakorlatok segítségével dolgozza fel a csoport a témát.
- Személyes hozam – mint módszer azt jelenti, hogy egyéni megnyilatkozásokat hívunk, kérdésekre válaszokat gyűjtünk, amiben a résztvevők megfogalmazzák, mit kaptak, mit nyertek a foglalkozás révén.
- A következő foglalkozás előkészítése – mint módszer azt jelenti, hogy az ismeretfeldolgozás szakaszában sokszor építünk a résztvevők önálló munkájára, amit két foglalkozás között kell elvégezniük, pl. interjúkészítés, folyóirat, cikkek olvasása vagy önéletrajz írása stb.” (Fazakas 2009, 53)

„Külön módszertani részt képviselnek a számítógéppel támogatott rendszerek a pályaorientációs folyamatban (Szilágyi-Völgyesy 1996). Ezek az önértékelő eljárások és információt szolgáltató programok a pályaorientációban fontos önismereti elemek mentén, úgynevezett „térképet rajzolnak a személyiségről” (Szilágyi 2000, 169) és ezeket összeillesztik pályaaajánlatokkal. Az önértékelő eljárások, többnyire kérdőív formájú, „világos célkitűzéssel, értékelés kulccsal és értelmezési kerettel rendelkező önismeretet támogató eszközök”. (Fazakas 2009, 54)

„Az iskolai pályaorientációs munkából hiányzik a pályaismeret bővítésének sajátos módszertana, pedig „nyilvánvaló, hogy a pályaismeretnek permanensnek kell lennie, amely egyaránt támaszkodik az iskolai képzés különböző tartalmaira, illetve azokra az

egyéb tevékenységekre és hatásokra, amelyek a fiatal, a társadalom különböző szegmenseiben érik (család, szabadidő, stb.).” (Szilágyi 2005b Id: Fazakas 2009, 54)

3. A munka fontossága

A pályaválasztást meghatározó elemek között szerepel, az önismereten túl a pályák ismerete, így a munkára való szocializáció általános értelemben is nagy hangsúlyt kap. A pályaválasztás fontosságát nem tagadhatjuk, tudjuk, hogy komoly, az életünk minőségét meghatározó momentumok múlhatnak azon, hogy megtaláljuk e személyiségünknek megfelelő pályát. Azonban el kell ismernünk ezzel párhuzamosan azt is, hogy az ideális pálya, szakma megtalálása, csak abban az esetben lehetséges, ha megfelelő pályaorientációs munkát párosítunk mellé. Ehhez azonban tagadhatatlanul hozzátartozik a tapasztalatszerzés, hiszen mind tudjuk, hogy elméletben sok dolog szép és jó, de a gyakorlat nem minden esetben tükrözi ugyanazt. Szem előtt kell tartanunk a munkatapasztalat fontosságát minden pályaválasztás előtt álló fiatal esetében, hiszen abban az esetben tud felelősegteljes döntést hozni a pályaválasztásával kapcsolatban, ha az elmélet és a gyakorlat egyaránt beigazolja számára, hogy a választott pályáról való elképzelése, valamint a realitás összetettségük.

Fazakas (2009) kutatásában vizsgálta a tanulók pályaismereti szintjét, és arra a következtetésre jutottak, hogy a tanulók pályára vonatkozó ismerete szűk, csak a statikus pályákat ismerik megbízhatóan.

Bár kevés szakirodalmi kutatás található ebben a tárgykörben, Csíkszentmihályi (2011) írásából megtudhatjuk - egy amerikai diákokon végzett vizsgálat eredményein keresztül - hogyan készülnek a fiatalok, néhány éven belül elkezdődő későbbi életükre, jövőjükre.

„A középiskolások túlnyomó többsége – egyes felmérések szerint 80%-a – vallja úgy, hogy hivatást szeretne magának választani.” (Csíkszentmihályi 2011, 23) Ehhez elengedhetetlen, hogy egyénre szabottan részesülhessenek a diákok pályaorientációs oktatásban, amely elősegítené, hogy megfelelő önismeret és pályaismeretre tegyenek szert, s így önmagukhoz leginkább megfelelő szakmát válasszanak, így megvan az esélye annak, hogy a választott szakterület, szakma, hivatássá válhat. (Csíkszentmihályi 2011)

„Ha a munka jellegű tevékenységekhez pozitív asszociációk tapadnak, akkor a diákok valószínűleg pozitív elvárásokat alakítanak ki leendő munkájukkal szemben, és lelkesen fogják keresni a munkalehetőségeket. Ugyanígy persze, ha az ivódik beléjük, hogy a munka fárasztó és értelmetlen, nehezen lehet, majd bármilyen, a későbbi munkájukkal szembeni kreatív és motivált hozzáállást előcsalogatni belőlük.” (Csíkszentmihályi 2011, 24) – Véleményem szerint – és ezt a gondolatot, Csíkszentmihályi (2011), fent említett írásával szeretném alátámasztani – ha a kötelezően bevezetett önkéntes munka nem felel meg a középiskolások érdeklődési körének és készségeinek, akkor hiába tudják majd megfelelően ellátni feladataikat, nem érzik majd eredményesnek magukat a végzett munkában és ez kialakíthat bennük egy bizonyos fokú alulmotiváltságot, a jövőbeli munkavállalásukkal kapcsolatban.

Számomra nagy kérdés, hogy mi motiválhatja a gyerekeket abban, hogy önkéntes munkát végezzenek, főleg mivel jelen esetben kötelező tevékenységről beszélünk. „Napjainkban az anyagi szempontok ismét kezdenek előtérbe kerülni. A fiatalok azért becsü-

lik meg a munkát, mert a munka által nyújtott eszközök segítségével költséges fogyasztási és szabadidős igényeket lehet kielégíteni.” (Csíkszentmihályi 2011, 28-29)

Egyik legfontosabb dolog lenne a gyerekek felnőtt világba való szocializációjukhoz, a munka pozitív felfogása, mondhatni egy pozitív munkaetika kialakítására lenne szükség. (Csíkszentmihályi 2011, 31)

„A közhiedelem szerint, ha egy munka kötelező, akkor elidegenítő is.” (Csíkszentmihályi 2011, 32) Ezt a rövid gondolatot azért tartottam fontosnak megemlíteni, mivel kutatásom elsődleges ihletője a közeljövőben bevezetni kívánt közösségi szolgálat, „kötelező” önkéntes munka, amely több ízben is ellenszenvet vált ki az érintettekben.

„Annyi biztos, hogy a közhiedelemmel ellentétben a legtöbb munkát belső motiváció kíséri.” (Csíkszentmihályi 2011, 33) – Meglátásom szerint, éppen ezért, ha az önkéntes munkát összekapcsolnánk, és szerves részeként építenénk be a pályaorientációba, akkor nem vennék el a belső motiváció esélyét, hiszen ha azt próbálhatom ki, ami érdekel, akkor az is lehet, hogy még örülök is neki, hogy kötelezővé tették.

Csíkszentmihályi (2011) szerint a fiatal korosztály teljes mértékben elszigetelődik a felnőttektől, csak a saját korosztályuk társaságát keresik, ezért nem találkoznak értelmes dolgokkal. Ez az önkéntes munka azonban arra is lehetőség, hogy együtt végezhesék a munkát, ami érdekli őket.

A fiataloknak meg kellene ismerniük, hogy milyen munkalehetőségekre számíthatnak (pályaorientáció) és gyakorolniuk kellene azokat a képességeket, amelyek segítségével majd ki is tudják használni lehetőségeiket. Az én véleményem szerint így fonódik össze ez a két dolog, hiszen az önkéntes munka a legjobb színtér lehetne arra, hogy a képességeiket kipróbálhassák, gyakorolhassák, vagy adott esetben azt mondhassák, hogy ez nem nekem való, ezt nem tudnám, vagy nem akarom csinálni.

Gyakorlati szempontból az amerikai fiatalok előnyben vannak, mivel sokkal hamarabb kezdenek el részmunkaidős munkákat vállalni, jóval hosszabb ideig is végeznek munkát, mit más társadalmakban élő kortársaik. Átlagosan öt, hat órát dolgoznak hetente, illetve otthon a ház körül is sokkal több munkát végeznek, mint kortársaik más országokban. (Csíkszentmihályi 2011) Sokak szerint ez a munkával való korai találkozás alkalmas arra, hogy a fiatalokban kialakuljon az a fajta felelősségérzet, szociális készség és fegyelem, melynek későbbi munkahelyeiken hasznát tudják majd venni. (Mortimer 1995 Id. Csíkszentmihályi 2011) Olyan véleményeket is hallani, hogy egyes alacsony szintű, tipikusan a fiatalokra szabott rutinmunkák, például a gyermekfelügyelet, az újságkihordás, vagy a gyorséttermi kisegítés, csak arra jók, hogy egyszer és mindenkorra kiábránduljanak a munkából (Greenberger - Steinberg 1986 Id. Csíkszentmihályi 2011). – Ez azt jelenti, hogy szükséges lenne, hogy korai életkorban már találkozzanak a munka világával, de nem mindegy, hogy milyen jellegű az a munka, amit végeznek. Életüknek ez az eseménye, mindent eldönthet, amit a későbbiekben a munkáról, a munka világáról gondolni fognak, és mint tudjuk gondolataik a tetteik meghatározó rugói lesznek. „Egyáltalán nem haszontalan dolog egy gyorsétteremben megtanulni azt, hogy miként kell a vásárlókkal és a munkatársakkal bánni, de ha az ifjú emberben nincs a munkája iránt lelkesedés és tettekkészség, akkor a későbbi fejlődéséhez ez kevés.” (Csíkszentmihályi 2011, 42)

„...a középiskolás diákok már magukévá tették azokat az értékeket, amelyeket a választott foglalkozások feltételezetten képviselnek. Talán nincsenek pontosan tisztában azzal, hogy mivel jár az adott foglalkozás, mennyi tanulás szükséges hozzá, vagy milyen

jövedelemre számíthatnak, de egészen biztosan tudják, hogy milyen értékek fontosak és kevésbé fontosak azon a területen.” (Csíkszentmihályi 2011, 83)

Ez az eredményük összecseng a fent idézett pályaismereti kutatással, vagyis az amerikai tanulóknak sincs pontos ismeretük a foglalkozásokról, és a pályaismeretük nem mutatott összefüggést a szociális helyzetükkel és tanulmányi eredményükkel. A mai fiatalok azért nem képesek határozott foglalkozási identitás kialakítására, mert kevés valós ismerettel rendelkeznek azokról a munkákról, amelyeket valószínűleg végezni fognak. Bár konkrét elképzeléseik és világosan megfogalmazott céljaik vannak, de a többség nagyon keveset foglalkozik mind tudás, mind gyakorlat és tapasztalatszerzés szempontjából a vágyott felnőtt karrierjével. (Csíkszentmihályi 2011, 86)

Az európai iskolai és iskolán kívüli pályaaorientációs tevékenységek között is találunk olyan modelleket, amelyek hangsúlyozzák a pályaismeret, munkatapasztalat szerepét, akár az önismeret elé is helyezve azt. Néhány olyan modellt mutatok be, amelyben ez tetten érhető.

Osztrák modell

Már alsó tagozattól kezdve végeznek törekvéseket (pl.: nevelési tanácsadó) annak érdekében, hogy a pályaaorientáció időben elkezdődjön. A tényleges pályaaorientáció a 7. és 8. osztályosoknak kötelező. Formailag lehet külön tanegység, illetve beépülhet más tantárgyakba is. Amennyiben önálló tanegységként működik, akkor ezen keretek belül megkezdődik a munka világára való hangolódás, elkezdődik a kapcsolatfelvétel különböző cégekkel, találkozásokat szerveznek gyakorlati szakemberekkel. (Austria VET System CEDEFOP 2011)

Német modell

Németországban a gyerekek munkaszocializációja kötelező jelleget ölt. Ez két féle módon történhet, az előző modellhez hasonlóan önálló tanegységként, vagy más tantárgyakba építve. Miután a munka világába való bevezetés hangsúlyos szerepet kap, így Németországban is lehetőséget biztosítanak, hogy a tanulók személyes tapasztalatokat szerezhessenek különböző intézményekben. (Germany VET System CEDEFOP 2011)

„Az északi országok – Dánia, Finnország, Norvégia, Svédország – iskoláiban sem egységes a pályaaorientáció, de jelen van az általános iskolák tanterveiben, és egyre nagyobb hangsúlyt fektetnek a tanulók egyéni igényeinek a kielégítésére is.” (Fazakas 2009, 44)

Dán modell

Dániában törvényi szabályozás alatt áll a pályaválasztás rendszere. A tankötelezettség 16 éves korig szól, a 9. osztályig. A 10. osztály, amely úgynevezett „hídépítő tanfolyam”, választható. Azok számára működik, akik a kötelező tanulmányaik befejezésekor sem tudnak pályaválasztási döntést hozni. A pályaaorientációnak külön tanóra van biztosítva, amelyet tanácsadók végeznek. (Denmark VET System CEDEFOP 2011)

Finn modell

Finnországban szintén törvény határozza meg a pályaválasztás idejét és időtartamát. Már általános iskolában elkezdődik a pályorientáció. Fontosnak tartják a munkatapasztalat szerzést, így a gyerekeknek lehetőségük van évente két hétre egy-egy munkahelyre ellátogatni. (Finland VET System CEDEFOP 2011)

Svéd modell

Hasonlóan az előzőekben említett északi országokhoz, Svédország is nagy hangsúlyt fektet a munkatapasztalatra, így a 15 év körülieknek, egy-két hetes gyakorlatokat szervez. Ezzel arra törekszik az iskola, hogy a gyerekek személyes tapasztalatokat gyűjtsenek és minél több szakmát megismerjenek. (Sweden VET System CEDEFOP 2011)

4. Az önkéntes munka és pszichológiai hatásai

Az Egyesült Nemzetek Közgyűlése nagyon nehezen tudta megfoghatóvá, egyértelművé tenni az önkéntes munka fogalmát. Több tényező is befolyásolhatja, mint például a történelmi viszonyok, a politika, a vallás, valamint a kultúra is. Három pontot sikerült megfogalmazni, amely általánosan elfogadott:

1. „Önkéntes tevékenységet elsősorban nem anyagi ellenszolgáltatásért végeznek, de a kiadások megtérítése vagy jelképes fizetség megengedhető.
2. A tevékenység „önkéntes”.
3. Más személy vagy a társadalom hasznára kell, hogy irányuljon.” (Zsók – Garas 2012, 2)

Megfogalmazódik az önkéntes munka sok előnye, akár a pályorientációt, akár a társadalmi szerepekre való szocializációt tekintjük tágabb értelemben.

Érdekes megfigyelni, hogy mennyire kevés szakirodalom foglalkozik kifejezetten ezzel a kérdéskörrel. Pedig ha igazán belegondolunk, el kell ismernünk, hogy ha egy fiatal önkéntes munkát végez, az sok pozitívummal jár. Vannak társadalmi jelentőségei annak, ha fiatalok tömegesen vesznek részt közösségi szolgálati vagy önkéntes tevékenységekben: „kipróbálhatják magukat addig ismeretlen terepeken, így nagyobb esélyük van a megfelelő pályaválasztásra, később több esélyük lesz boldogulni a munkaerőpiacon, erősödik a társadalmi kohézió, mivel lehetőségük nyílik más társadalmi háttérű emberekkel, fiatalokkal találkozni, sőt együtt is működni.” (Galambos 2011, 6)

Van továbbá „egy személyes szint ahol komoly változás, fejlődés történik (minden eddigi mérés és kutatás ezt bizonyítja), és ez a leglátványosabb a nyolc európai kulcskompetencia azon négy kompetenciájának a szintjén, amit a magyar iskolák a leginkább elhanyagolnak: a tanulás tanulása, szociális/társas és civil készségek, kezdeményező/vállalkozási készségek, kulturális érzékenység és kifejezés.” (Galambos 2011)

Ma már az önkéntesség széles korosztályokat és társadalmi rétegeket érinthet. Fontos cél a gyerekek oktatása, szocializálása, nevelése, amelyhez elengedhetetlen, hogy kisebb közösségek tagjai legyenek. Egy pályakezdő esetében előnyös olyan helyen megszerezni az első munkatapasztalatokat, ahol a felelősség még kisebb. A fiatalok esetében kiváló lehetőség a munkatapasztalat megszerzésére, valamint a pályák színes skálájának megismerésére. Több piaci szervezet figyel fel arra, hogy azon szakembereinek, akik önkéntes munkát végeznek, megfigyelhető a kreativitásuk, munkakedvük növekedése, sokol-

dalúak lesznek általa az alkalmazottak, valamint nem utolsó sorban javítja a munkatársak közösség érzetét. Ezen felül az önkéntesség segít abban, hogy megértsük és jobban átlásuk a társadalom sokszínűségét, valamint a vállalt önkéntes munka jellegétől függően segíthet kialakítani egyfajta szociális érzékenységet. Végül az a tény sem elvetendő, hogy azok a fiatalok, akik munkatapasztalatokat szereznek az önkéntes munka segítségével, felnőtt korukban nagyobb valószínűséggel vállalnak szerepet a civil életben. (Zsók – Garas 2012)

A fiatalkori önkéntes szolgálattal szerzett tapasztalat azonban nemcsak a későbbi „civilitásukat” determinálhatja, hanem pályorientációjukat is. A mai középiskolások körében nagyon gyakori az a dilemma, hogy vajon merre is induljanak érettségi után. Sokan szembesülnek ezzel a problémával, s továbbtanulásuknál leggyakrabban nem saját érdeklődésüket részesítik előnyben, hanem bizonyítványuk átlagát és a felsőoktatási intézmények éppen aktuálisan „divatos” szakjait. Megkockáztatható az a kijelentés, hogy a mai középiskolás diákok érdeklődési köre viszonylag szűk körű. Az iskolai kötelezettségek mellett csak kevés diáknak vannak olyan tevékenységei, melyeket saját akaratából és tetszéséből választ. Rengeteg különóra járnak (nyelvi órák, felvételi előkészítők), hogy „versenyképesek” legyenek a felvételikén, viszont ezekből gyakran kimarad az emberi tényező, és gyakran túl specifikusak, az itt szerzett tudás szinte csak az adott megmértetésen számít többlettudásnak, azonban a diákok a valódi életben nem veszik többé hasznát. (Czike 2001 Id. Zsók – Garas 2012)

Az önkéntességet olyan társadalmi tökének tekintjük, amely számos módon járul hozzá a társadalom integráltabb működéséhez. A kapcsolataiban gazdagabb, színesebb egyénekből, közösségekből álló társadalom feltétlenül emberibb hely a benne élők számára. (Czike 2001 Id. Zsók – Garas 2012)

„A fiatalok önkéntes munkájuk során olyan ismereteket és főképpen készségeket, szerepeket sajátítanak el, amelyekre életük során sokszor lehet szükségük, azonban az iskola hagyományos keretein belül nehezebben tanulhatják meg. Ilyen például a problémamegoldó szemléletmód, kritikai gondolkodás, kreatív, új ötletek megtalálása, saját társadalmi szerepük felelősségének kipróbálása stb. Ezek mellé sorolhatóak még azok a készségek, amelyeket az adott munka elvégzése során specifikusan tanulnak meg. (Pl.: betegápolás, számítógépes ismeretek stb.) Az önkéntes munkát vállaló fiatalok általában nyitott és szolidáris személyiségek, illetve munkájuk során mindenképpen azzá válnak. Emellett nyitottságuk megragadható a service learning programokban, s tökéletes terep az „aktív állampolgárságra” való neveléshez. Az önkéntes munka – és ezen keresztül áttételesen a service learning programok – hatalmas erőforrásbázist jelenthetnek a civil szervezetek számára.” (Zsók – Garas 2012)

Felmerül az a kérdés, hogy miért nem terjedt el az önkéntes munkavégzés, ha ennyi előnnyel jár? – Minden bizonnyal gazdasági, történelmi, politikai, egyéb okai vannak, mivel látszik, hogy az iskolai „kötelező” önkéntes munka is sok ellenérzést váltott ki az érintettek közül. Nem az előnyeiket, hanem a büntetés jelegét hangsúlyozták.

Láttunk példákat a pályorientációs modellek kapcsán, hogy az északi országok és német nyelvterületen ez általánosabb, hogy a gyerekek önkéntes munkát vagy munkatapasztalatot szereznek. Az amerikai irodalomban (Csíkszentmihályi, 2011) is gyakrabban dolgoznak, mint itthon.

A mai társadalmi helyzetben ahhoz, hogy jó fogadtatásban részesüljön az önkéntes munka, szerencsés lenne ennek a pályaválasztásra, munkára való szocializációs hatását

mérni és hangsúlyozni. Így talán nem egy kötelező penzum lenne a tanulók és iskolák számára, hanem jól megtervezett pályorientációs folyamatként lehetne használni.

5. A hazai gyakorlat jellemzői - Új törvényjavaslat: Közösségi szolgálat a középiskolákban

A Köznevelési törvény közösségi szolgálatra vonatkozó része: „Az érettségi bizonyítvány kiadásának feltétele ötven óra közösségi szolgálat elvégzésének igazolása. Az érettségi bizonyítvány kiadásához a közösségi szolgálat végzésének igazolását először a 2016. január 1-je után megkezdett érettségi vizsga esetében kell megkövetelni. Közösségi szolgálat: szociális, környezetvédelmi, a tanuló helyi közösségének javát szolgáló, szervezett keretek között folytatott, anyagi érdektől független, egyéni vagy csoportos tevékenység és annak pedagógiai feldolgozása.” (2011. évi CXCV. törvény a nemzeti köznevelésről, Magyar Közlöny 162. szám, 2011. december 29.)

Véleményem szerint a közösségi szolgálat csak egy sok próbálkozás közül. Egy-két területet lefednek, de ennél sokkal több lehetőség létezik a pályák világában. Az általánosan megfogalmazott céljuk: „hogyan tapasztalati tanuláson keresztül fejlesszék demokratikus készségeiket, személyes és szociális kompetenciáikat, szociális érzékenységüket.” (Galambos – Matolcsi 2012, 6)

A helyes sorrend az lenne, hogy felmérjük a diákok igényeit, érdeklődését, véleményét az önkéntes munkáról. Mi érdekli, mit csinálna szívesen és a kimondott, diákok által megfogalmazott tevékenységi körökhöz keresni befogadó intézményt. Az, ha választhatnak egy megadott listából, tevékenységi körből, nem feltétlenül fog összefüggést mutatni a diákok egyéni érdeklődésével, illetve nem támogatjuk a saját döntést. Azt gondolom, hogy amennyiben nem a gyerekek igényeire hangolja az iskola az önkéntes munka lehetőségeit, abban az esetben ez nem lesz más, mint egy kötelezően elvégzendő feladat. Így a valódi célját és értelmét nem nyeri el, hiszen nem illeszkedik a diákok egyéniségéhez.

„Az iskola közösségi szolgálat egy szervezett keretek között végzett tevékenység, amely a helyi közösség érdekeit szolgálja, miközben biztosítja a résztvevők személyes fejlődését és tanulását is.” Mindenekelőtt egy pedagógiai eszköz. (Galambos – Matolcsi 2012, 6)

Ebben az esetben nem beszélhetünk önkéntes munkáról és ezt a közösségi szolgálat kidolgozói is kijelentik: „Az iskolai közösségi szolgálat kapcsán nem szerencsés önkéntes munkáról beszélnünk, hiszen egy olyan iskolai elvárás semmiképp sem lehet önkéntes, amelynek nem teljesítése komoly szankciókkal jár.” (Galambos - Matolcsi 2012, 6)

II. A kutatás hipotézisei és módszere

Ma a XXI. században sem engedhetjük meg magunknak, hogy figyelmen kívül hagyjuk a fiatalok pályaválasztási döntéseit. Meglátásom szerint sok pályaválasztás előtt álló diák, már csak az utolsó pillanatokban kezd el kapkodni és gondolkodni, hogy hova tovább. Akkor előveszik az éppen aktuális felvételi kézikönyvet, amelyben minden egyetem és főiskola felsorakoztatja karonként a meglévő szakokat, követelmények szerint. A diákok többsége az alapján választ szakot, amelyhez olyan tantárgyak a feltételek, amelyből a legjobbak voltak eddigi tanulmányaik során. A középiskolai évek alatt belé-

jük épül az a gondolkodás, hogy azt kell tanulnom, amiből ötös vagyok. A mai leggyakoribb felfogás, hogy a pályaválasztás az egy- két hónap alatt meghozható, egyszeri döntés. Tapasztalatom, hogy a fiatalok többsége segítséget várna ennek a döntésnek a meghozatalához. Hiszen vannak pályák, amelyek elterjedtek így, vagy úgy a köztudatban és itt megáll a pályák világáról való tájékozottság. Ha minden pályaválasztás előtt álló fiatal számára egyértelművé tudnánk tenni, hogy a pályaválasztás nem egy egyszeri döntés, hanem egy hosszú folyamat, és nem tíz, vagy húsz, hanem több száz szakma közül válogathatnak, akkor bizton állíthatom, hogy több elégedett szakember sétálhatna be a munkahelyére. Természetesen nem szabad figyelmen kívül hagyni a hazai sajátosságokat munkalehetőség és keresettség szempontjából sem, de azt gondolom, hogy a pályaválasztási döntés meghozatalakor nem lehet az egyetlen cél, hogy keresett legyen az adott szakma. Ha a fiatal nem érdekeli, amit tanul, nem érzi magát képesnek rá, tulajdonképpen nem is erre vágyott, de azért választja, mert erre van igény, az illető nem lesz hiteles a szakmájában, ezáltal nem fog munkát kapni, még ha keresett is az a szakma. Mindent összevetve azt mondhatjuk, hogy a pályaválasztási döntés, ahhoz, hogy egy életet lehessen rá alapozni, egy komoly önismereti folyamatnak kell megelőznie. Az lenne a megfelelő, ha minden pályaválasztás előtt álló fiatal megkapná a szükséges segítséget ahhoz, hogy képet kapjon önmagáról, az érdeklődéséről, a képességeiről, az értékeiről és mindenről, ami a megfelelő öndefiníció kialakulását elősegítheti, továbbá kapjanak lehetőséget arra, hogy megismerjék a pályák óriási világát.

Az önkéntes munka sok esetben a szociális érzékenység gondolatát eredményezi az emberekben. Aki önkéntes, tehát önzetlenül, ingyen segít másoknak, az minden bizonytalansággal szociálisan érzékeny és kizárólag a szociális szférában dolgozhat. Emiatt, a téves felismerés miatt, ez beépült a köztudatba. Ezek szerint, elképzelhetetlen, hogy egy fiatalember, akit érdekel az autószerelés, ellátogasson egy autós műhelybe és ott önkéntes munkára vállalkozzon? Vagy egy színészi pálya után érdeklődő fiatal, kipróbálja magát egy amatőr színházban? Az önkéntességnek nem kell feltétlenül a szociális segítségnyújtásról szólnia. Elmehet egy festő mellé önkénteskedni, az, aki szobafestő szeretne lenni. Miért is fontos ez? Amellett, hogy valaki megfelelő öndefinícióval rendelkezik, és ismeri a pályák világát, ez alapján már tudhatja, hogy milyen irányba szeretne elmozdulni szakmailag. Az önkéntes munka, de egy iskolai gyakorlat is arra megfelelő és véleményem szerint szükséges, hogy megismerhesse, láthassa a fiatal, hogy mivel jár az a szakma, amit választani szeretne. Tapasztalatot szerezhet nem csak a munka világáról, de arról az adott szakmáról, ami iránt érdeklődik. Ezek után még mindig mondhatja azt, hogy ez a munkakör nem neki való. Könnyebb egy előzetes munkatapasztalat után azt mondani, hogy megnéznék más szakmákat, mint egy, már fizetett, bejelentett munkahelyen rádöbbenni, hogy ez nem az ő világa, nem ezt kellett volna választania. Akkor már elvesztődik az ember a félelemben, miszerint: felnőtt fejjel, család mellett tanuljak egy másik szakmát, keressek másik munkát? Kevesen engedhetik meg maguknak, hogy kilépjenek egy biztos munkahelyről, még ha nem is szeretik, amit csinálnak. Ezért van a pályaaorientáció és ezért kell összehangolni az önkéntes tevékenységgel, hiszen a kettőnek az együttes ereje nagy segítség lehet abban, hogy megfelelő pályát válasszanak az emberek maguknak.

Ez a kutatás abból a célból született, hogy az önkéntes munka és a pályaválasztás kapcsolatát vizsgálja, és ez alapján kiderítse, hogy igazak-e a feltevések, miszerint e két folyamat között szoros összefüggés lehetséges, avagy sem.

1. A kutatás hipotézisei

Feltételezzük, hogy az önkéntes munka munkatapasztalata és a tanulók pályaválasztási elképzelései között összefüggés mutatható ki, vagyis:

1. Feltételezzük, hogy a tanulók szeretnék kipróbálni a választott pályát az önkéntes munka során, amely meg is erősíti őket a pályaválasztási elképzelésükben.
2. Feltételezzük, hogy mind a pályaválasztási elképzelésben, mind az önkéntes munka választásában megjelenik az érdeklődés és a tapasztalatszerzés fontossága.

2. A kutatás módszere

– Kérdőív

Az önkéntes munkát végző középiskolások, pályaválasztási elképzeléseit, önkéntes munkájukat, valamint e kettő összekapcsolódását vizsgáló kérdőív.

A kutatás módszereként alkalmazott kérdőívet saját összeállítás, a kérdések a kutatás hipotéziseihez alkalmazkodva, három kérdéskört tartalmaznak. A kérdések első része (1-9. és 15. kérdés) a végzett önkéntes munkára vonatkozik, egy második része (10-11-13. kérdés) a pályaválasztási elképzelésekre, és egy harmadik rész (12. és 14. kérdés) a végzett önkéntes tevékenység, illetve a pályaválasztás közötti kapcsolatra kérdez rá.

Az első kilenc kérdés kizárólag az önkéntes munkára koncentrálódik. Ezek közül az első hat kérdés azt igyekszik feltérképezni, hogy hogyan választott az illető önkéntes munkát, mi alapján tájékozódott, mikor végzi és mióta tart, vagy mennyi ideig tartott az önkéntes munkavégzés, illetve, hogy hogyan készült fel az önkéntes tevékenységre. Ezek a kérdések azért fontosak, hogy lássuk azt, hogy önszántából választotta e, vagy a külső környezet nyomására kezdett el önkénteskedni, szabad döntési lehetősége volt e abban, hogy mi legyen a tevékenységi köre az önkéntes munkájának, vagy megadott helyszínek és munkakörökből választhatott, tájékozódott e előtte megfelelően, komolyan vette/veszi e a feladatot. A 7. és 8. kérdés arra vonatkozik, hogy megbeszéli e valakivel a tapasztalatait, ha igen, akkor kivel, valamint, hogy a szülei, hogyan vélekednek az önkéntes munkáról. A 9. kérdés arra vonatkozik, hogy miben segítette a végzett tevékenység, hiszen megtudhatjuk, hogy van e hozama az önkéntes munkának, vagy sem.

A kérdőív 10. 11. és 13. kérdése kifejezetten a pályaválasztási döntésekre, elképzelésekre, jövőbeni tervekre kérdez rá. A kérdések célja, hogy képet kapjunk arról, hogy a fiatalok milyen viszonyban állnak a pályaválasztással, van e konkrét elképzelésük, vagy inkább bizonytalanok a kérdésben.

A 12. és a 14. kérdések a pályaválasztás és az önkéntes munka közötti kapcsolat létezésére várják a válaszokat. A 12. kérdés konkrétan rákérdez arra, hogy az önkéntes tevékenység elindította e valamilyen szakma irányába az illetőt. Ennél lényegre törőbben nem tudhatjuk meg, hogy van e kapcsolat a két folyamat között. A 14. kérdés szintén ezt a témakört feszegeti, de részletesebben. Ennél a kérdésnél lehetőség adódik a fiatalnak, több állításról eldönteni, hogy milyen mértékben igaz, vagy nem igaz rá, milyen szinten befolyásolta, ha befolyásolta egyáltalán az önkéntes tevékenység a pályaválasztási elképzeléseit. E két kérdés segítségével pontos képet kaphatunk, hogy van e szoros összefüggés, vagy nincs az emlegetett folyamatok között.

A kérdőív 15. és egyben utolsó kérdése arra tér ki, hogy ha a diák teljesen önállóan választhatna önkéntes munkát, akkor mi alapján döntene. Itt a válaszlehetőségek közül kiderül, hogy ki az, aki saját döntést hoz, vagy a szülei döntésére hagyatkozik, illetve, hogy ha saját döntés, akkor a saját érdeklődés, vagy a nehézségi fokozat, vagy jutalomra való vágy az, ami segíti az önkéntes munka kiválasztását.

Összesen a tizenöt kérdésből nyolc zárt kérdés, hat választásos és egy rangsorolós kérdést tartalmazott a kérdőív.

A kutatás folyamata

A kérdőívek nyomtatott és online verzióban is elkészültek. Így több fórumon tudtam elérni a középiskolás fiatalokat. Előzetesen azt gondoltam, hogy mivel a számítógép és az internet rengeteg idejét elveszi a fiataloknak, így az online verzió lesz az eredményesebb. Felvettem a kapcsolatot önkéntes középiskolásokkal, és email levelező rendszeren keresztül küldtem el nekik a kérdőívet, valamint hirdettem közösségi oldalakon, mivel ott igazán sok középiskolást tudok elérni. Az előzetes elképzeléseimhez képest a tapasztalat az, hogy nem foglalkoznak az online kérdőív megkeresésekkel. Összesen huszonöt kérdőív került kitöltésre online, tíz nap alatt.

Ezen felül megkerestem olyan középiskolákat, amelyekről előzetes tájékozódás alapján tudtam, hogy a diákjaik részt vettek önkéntes programban. Ez alapján a megkeresésem alapján, összesen negyvenhét kérdőív került kitöltésre, két egri középiskolában.

Ezen felül egy egri, illetve egy káli ifjúsági irodába beérkező fiatalok körében tettem fel a kérdést, miszerint végeztek-e önkéntes tevékenységet és az igen választ adókkal szintén töltettem ki kérdőívet. Erről a fórumról huszonhárom kitöltött kérdőív került bele a kutatásba. Összesen tehát kilencvenöt középiskolás, önkéntes fiatal töltötte ki a kutatáshoz elkészített kérdőívet.

3. A kutatás mintája

A kutatás mintáját olyan középiskolás tanulók alkotják, akik vélhetően részt vettek önkéntes munkában. Olyan egri középiskolásokat próbáltunk elérni papír ceruza kérdőív formájában, akik érintettek a kérdéskört illetően. Volt előzetes adatunk azokról a középiskolákról, amelyek megnyerték a TÁRS –program pályázatát és elindult az önkéntes program, de kiderült, hogy a négy, nyertes egri középiskolában nagyon kevés olyan tanulót találtunk, akik valóban részt vettek ezen program keretein belül, önkéntes munkában, mivel még nem kötelező ez számukra. A négy iskola közül csupán egy, a Kossuth Zsuzsanna [Szakközépiskola, Szakiskola és Kollégium](#) volt az, ahol a segítségemre voltak és nagyobb létszámú tanuló tudott beszámolni erről a programról.

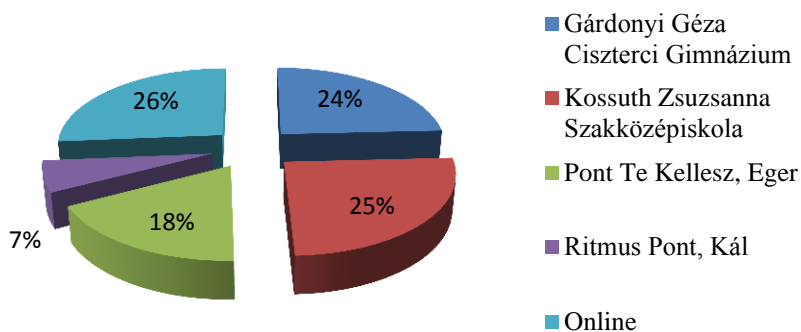
Az Andrassy György Katolikus Közgazdasági Szakközépiskolában mindösszesen négy fő vette részt a programban, de ők szülői beleegyezés híján, nem érhetőek el.

A Gárdonyi Géza Ciszterci Gimnázium Szakközépiskola és Kollégiumdiákjai a „72 óra kompromisszum nélkül” önkéntes programon végzett tevékenységük tükrében tudtak nyilatkozni, míg a már említett Kossuth Zsuzsanna [Szakközépiskola, Szakiskola és Kollégium](#) tanulói között vannak, akik kórházi önkéntes munkában vettek részt.

Online felületen próbáltuk növelni az adatok számát, a fent említett nehézségek ellenére összesen huszonöt kérdőívet kaptunk vissza. Ezek nagy részét Vörös Keresztes önkéntes tanulók töltötték ki, Miskolc, Eger, Szerencs és Budapest városokból.

Továbbá két, egy egri és egy Eger környéki település ifjúsági irodájában szólítottunk meg fiatalokat azzal, hogy végeztek-e már valamiféle önkéntes munkát életük során. Összességében a minta iskolatípusonkénti megoszlása a következő.

A válaszadók iskola, intézmény szerinti megoszlása (N=95)

1. ábra

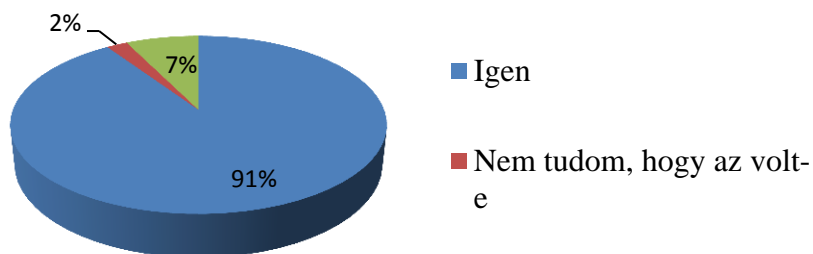
4. A kutatás eredményei

A kérdőívben három kérdés csoportot határoztunk meg, az eredményeket ennek mentén mutatom be.

a. Az önkéntes munkára vonatkozó eredmények

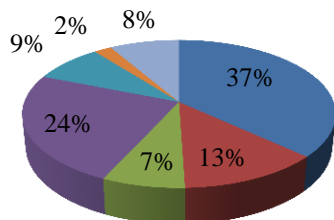
Az első kérdés csoportra vonatkozóan hat kérdés eredményét mutatom be, amelyek az önkéntes munkára vonatkoznak.

Önkéntes program részese már volt (N=95)

2. ábra

Reakció a „kötelező” önkéntes munkára (N=95) ■ Örültem neki, hogy tapasztalatot gyűjthetek

■ Nem örültem, mert így is sok dolgom van

■ Hasznosnak találom, de nincs jól megszervezve

■ Jó lenne, ha jutalmaznák valamivel (pl. felvételi pont vagy tanóra beszámítás)

■ Eddig is önkénteskedtem, semmi új nem volt számomra

■ Nem tudtam, mit is jelent igazán, de belevágtam

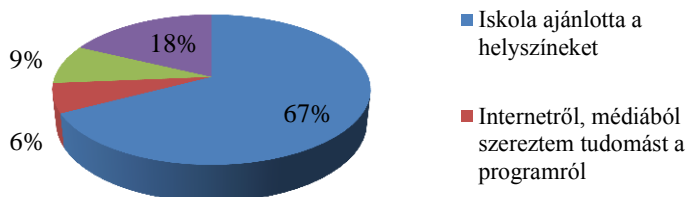
■ Egyéb

3.

A megkérdezett tanulók 98 % biztos abban, hogy végzett már élete során valamilyen önkéntes munkát, ebből 7% válaszolta azt, hogy már több éve folytat önkéntes tevékenységet. A maradék 2% elmondása szerint, nem tudja eldönteni, hogy az a tevékenység, amelyet végzett önkéntes munkának számít-e vagy sem.

Egy, az önkéntes munkára vonatkozó kérdések közül, kifejezetten arra volt hivatott, hogy azt megtudjuk a válaszokból, hogy a tanulók, mit éreztek, amikor megtudták, hogy az érettségi bizonyítvány megszerzéséhez ötven órányi „kötelező” önkéntes munkát, hivatalos nevén közösségi szolgálatot kell végezniük. A válaszadók 37% örült ennek a lehetőségnek, mivel tapasztalatot gyűjthetnek ez által. Ennél valamivel kevesebb, 24% gondolja úgy, hogy ez egy jó dolog lenne, abban az esetben, ha jutalmaznák valamivel, mint például, ha beleszámítana a felvételi pontszámokba. A kérdőívet kitöltő tanulók 13%-a mondta azt, hogy nem örült ennek a hírnak, mert már így is sok dolguk volt és ez jelentősen megnehezíti a dolgukat. Azok válaszai mellett, akik örültek ennek a lehetőségnek, további 9% mondta azt, hogy eddig is végzett önkéntes munkát, így nem volt új számukra a dolog és nem érintette őket érzékenyen, majd további 7% válaszolta azt, hogy jó dolognak tartják, de véleményük szerint nem megfelelően szervezték meg az alapján, amit eddig tapasztaltak belőle a TÁRS- program kapcsán. További 2% vélekedett úgy, hogy nem tudták pontosan, hogy ez mit is jelent, de elkezdtek ezzel foglalkozni. A válaszadókmaradék 8%-a, az egyéb válaszlehetőséget jelölte meg és kivétel nélkül azt az okot tüntették fel, hogy nekik még nem kötelező.

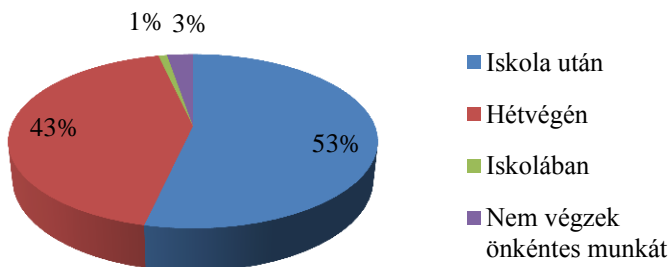
Helyszín vagy program kiválasztása (N=95)

4. ábra

Érdekesnek találtuk azt a kérdést, hogy azok a tanulók, akik önkéntes munkát végeznek, vagy végeztek, mi alapján választották meg a munka helyszínét, programját. A válaszadók jelentős többsége, összesen 67%-a mondta azt, hogy számukra az iskolájuk ajánlotta a helyszíneket. Ezzel szemben sokkal kevesebb, mindössze 18% gondolta úgy, hogy önmaga keres helyszínt, programot, a saját elképzeléseinek megfelelően. További 9% szülőktől, baráti körből, valamint 6% internet és média segítségével szerzett tudomást a programokról.

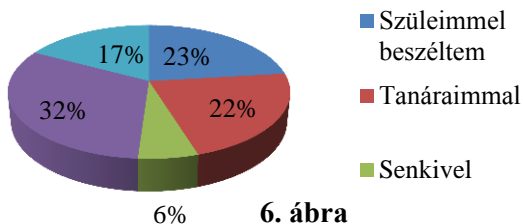
Önkéntes munkavégzés ideje (N=95)

5. ábra

Az 5. számú ábrán azt láthatjuk, hogy az önkéntes munkát végző tanulók, mikor szánják időt erre a tevékenységre. A többség, összesen 53% iskola után végez önkéntes munkát. Ezen felül 43% mondja azt, hogy hétvégén van ideje az önkéntességre. A válaszadók mindösszesen 1% végez önkéntes tevékenységet az iskolában és további 3% jelölte azt a választ, hogy nem végez önkéntes munkát. Akik az utóbbi válaszlehetőséget választották, azok a kérdőív első kérdésére, azaz, hogy végez-e önkéntes tevékenységet, javarészt azt válaszolták, hogy nem tudják, hogy önkéntes tevékenység volt-e, amit csináltak.

Kivel beszélt az önkéntes munkáról (N=95)

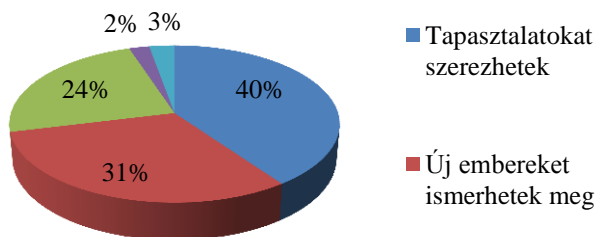

6. ábra

A következő önkéntes munkára vonatkozó kérdés az volt, hogy a tanulók kivel beszéltek az elvégzett önkéntes munkáról. A válaszadók 32%-a beszélt meg a társaival, barátaival, 23% beszélt róla a szüleivel, nem sokkal kevesebb, 22% beszélt meg tapasztalatait a tanáraival, 17%-uk az önkéntes munka szervezőjével és csupán 6% mondta azt, hogy senkivel nem beszélt az önkéntes tevékenységéről.

Talán az egyik legfontosabb szempont az önkéntes munkával kapcsolatban, hogy mi-
ben segíti az a tanulókat. Mivel leginkább az tudja megmondani, aki működik benne, így fontosnak találtuk a tanulókat megkérdezni arról, hogy mi-
ben segített nekik az önkéntes tevékenységük.

Az önkéntes munka miben segít a tanulóknak (N=95)

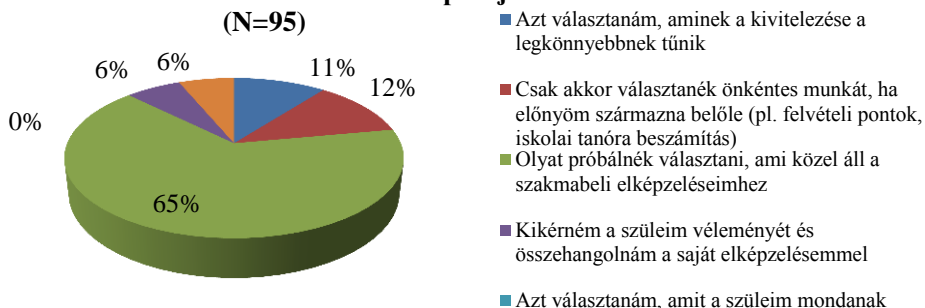

7. ábra

A válaszadók 40%-a mondta azt, hogy tapasztalatszerzésnek volt jó a végzett tevé-
kenysége. További 31%-uk válaszolta azt, hogy új embereket ismerhetett meg a munka-
végzés alkalmával. Ezen felül 24% nyilatkozott úgy, hogy abban segítette őket, hogy
megízlelhették mit is jelent dolgozni. A maradék 5%-ból pedig 2% az, aki nem ezzel
szeretne foglalkozni, így elmondása szerint nem segítette őt, és további 3%, akit nem
érdekelt, amit csinál, de egy jó szórakozási lehetőségnek fogta fel.

b. A pályaválasztásra vonatkozó kérdések

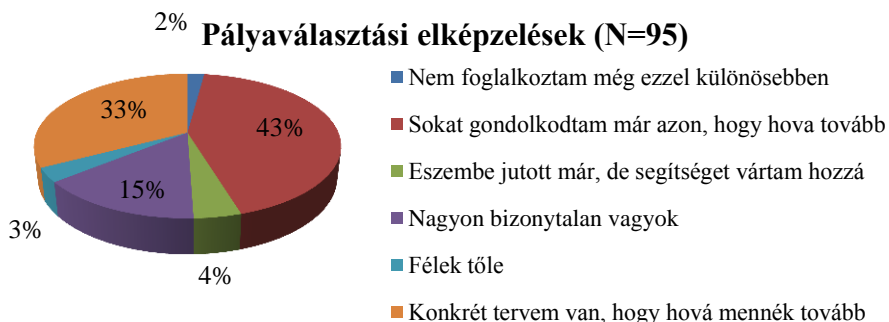
Önkéntes munka választásának szempontjai

8. ábra

A második kérdéscsoporthoz tartozó kérdések arról szóltak, hogy a tanulók, hogyan vélekednek a pályaválasztásról, milyen a hozzáállásuk és, hogy foglalkoztak e már vele. Természetesen, vannak olyan kérdések is, amelyek nem közvetlenül érintik ezt a kérdést, de összefüggésbe hozhatók vele, mint például a következő.

A válaszadók 65%-a azt válaszolta, hogy olyat próbálna választani, ami közel áll a szakmabeli elképzeléseikhez. További 12% mondta, hogy csak akkor végezne önkéntes munkát, ha jutalmazná valamivel. A könnyű kivitelezés mellett a válaszadók 11%-a döntött, majd további 6% gondolja úgy, hogy kikérné a szülői véleményét, majd azt összevetné a saját elképzeléseivel. Azt a válaszlehetőséget, hogy a szülői választása mellett döntene, a megkérdezettek 0%-a választotta. Az egyéb választ jelölő 6%, minden esetben azt írta erre a kérdésre, hogy azért végez önkéntes munkát, hogy segítsen másokon, nem pedig azért, hogy ebből saját hasznot húzzon.

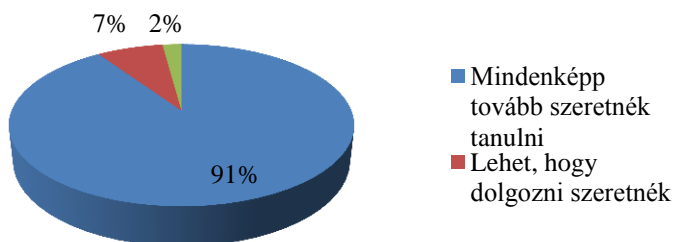

9. ábra

Az első olyan kérdés, amely kizárólag a pályaválasztási elképzelésekkel kapcsolatos, pontosan az volt, hogy mit gondolnak a tanulók a saját pályaválasztásukról. A válaszadók 43%-a mondta azt, hogy sokat gondolkodott már azon a kérdésen, hogy hova menjen továbbtanulni. Nagy a létszáma azoknak, akik konkrétan tudják, hogy merre indulnak

tovább. Amellett, hogy sokaknak konkrét elképzelései vannak, természetesen akadnak olyanok is, akik bizonytalanok ebben a kérdésben, ez 15%-a a válaszadóknak, további 3%-uk pedig elmondása szerint fél a pályaválasztástól. A fennmaradó 6% is kettéoszlik, ugyanis 4% mondta azt, hogy foglalkoztatja ez a kérdés, de segítségre lett volna szüksége hozzá és a maradék 2% nem foglalkozott még az előtte álló pályaválasztással.

Jövőbeli tervek (N=95)

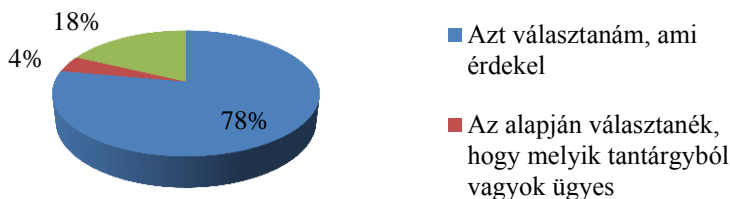

10. ábra

A pályaválasztási elképzelésekhez szorosan kapcsolódnak a fenti adatok, amelyek azt mutatják nekünk, hogy a megkérdezetteknek milyen jövőbeli terveik vannak. A válaszadók hatalmas többsége, összesen 91%, minden esetben tovább szeretne tanulni, ha befejezte a középiskolát. További 7% gondolja úgy, hogy nem zárja ki annak a lehetőségét, hogy a középiskolai tanulmányi befejezése után, munkát keressen. A fennmaradó 2% pedig úgy nyilatkozott, hogy egyáltalán nincs elképzelése arról, hogy mi fog történni vele a jövőben.

Mielőtt rátérnénk a harmadik kérdéscsoportra, amely az önkéntes munka és a pályaválasztás kapcsolatát vizsgálta, van még egy kérdés, amely kizárólag a pályaválasztási elképzelésekkel áll kapcsolatban.

A pályaválasztás szempontjai (N=95)

11. ábra

Szerettük volna megtudni, hogy ha jelen élethelyzetükben választanának a fiatalok pályát, szakmát, akkor mi lenne a legfontosabb szempont, ami alapján döntenének. Összesen öt válasz lehetőségből, az ábrán látható három választ jelölték a tanulók. Legnagyobb arányban az érdeklődés szerepel, tehát a szakirodalomban megfogalmazottaknak

megfelelően valóban az érdeklődés a legnagyobb súllyal van jelen a tanulók választásában.

Az önkéntes munka választása és a pályaválasztás közös kiinduló eleme lehetne az érdeklődés felmérése és tudatosítása a tanulóknál.

A kérdőívet kitöltő középiskolás fiataloknak 78%-a az alapján választana foglalkozást, ami megfelel az érdeklődésének. A mai anyagi viszonyokhoz mérten eléggé meglepő, de összesen 18% mondta azt, hogy a fő szempont az lenne, hogy sok legyen a fizetés. Még meglepőbb, hogy mindössze 4%-a a tanulóknak döntene a tantárgyi eredményesség alapján.

c. Az önkéntes munka és a pályaválasztási elképzelések kapcsolatát vizsgáló kérdések

A 13. kérdés nyolc állítása, egytől ötig skálán vizsgálta az önkéntes tevékenység, valamint a pályaválasztási elképzelések kapcsolatát. Az egyes szám jelölte, ha egyáltalán nem igaz az állítás, a kettes, ha kevésbé igaz, a hármas, ha közepesen igaz, négyes, ha részben igaz és az ötös, ha teljes mértékben igaz.

Az önkéntes munka segítette-e a pályaválasztási elképzeléseidet?	Átlag	Szórás
Még több dolog érdekel	3,88	5,459
Tapasztalatszerzésnek mindenképp jó, de a pályaválasztásomat nem befolyásolja	3,49	1,536
Nem befolyásolt	3,32	1,613
Nem választanám, amit csináltam	2,80	1,555
Nem segítette az elképzeléseimet	2,77	1,425
Nagyon érdekel, amit dolgozok, ezért lehet, hogy ilyen pályát választok	2,76	4,531
Igen, megerősített az elképzeléseimben	2,36	1,368
Elbizonytalanodtam	1,35	0,769

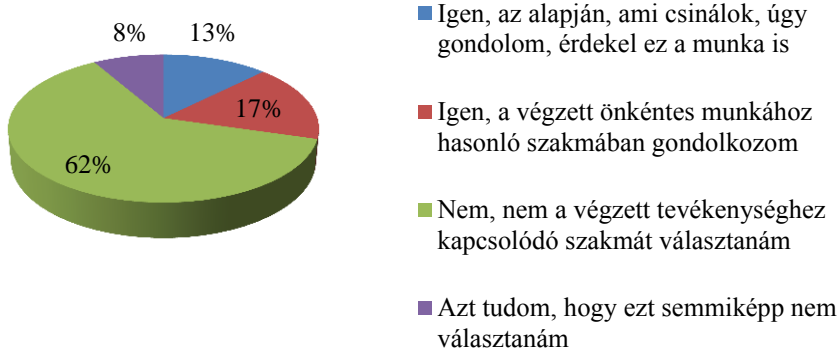
1. táblázat

Az 1. számú táblázatban láthatjuk az átlagok alapján kialakult választási sorrendet. Az állítások közül magas átlaggal szerepel a tanulók választásában, hogy az önkéntes munka kapcsán még több dolog érdekl. Ugyanakkor a magas szórás (5,45) mutatja, hogy nem volt egységes a tanulók választása erre az állításra vonatkozóan. A sorrendben második kijelentés viszont alacsony szórás mellett jellemzi a válaszadók választását, vagyis a tapasztalatszerzést emelik ki a tanulók, az önkéntes munka kapcsán. A középmezőnyben (a 3. 4. 5. kijelentés) szintén alacsony szórás mellett, azok a kijelentések vannak, amelyek arra utalnak, hogy az önkéntes munka nem befolyásolta, nem segítette a pályaválasztási elképzeléseit. A sorrend végén szerepelnek azok a kijelentések, amelyek az érdeklődést vagy annak megerősítését tartalmazzák. Végül a tanulók választásából egyértelműen látszik, hogy nem bizonytalanította el őket az önkéntes munka a pályaválasztásukat illetően.

Ugyanennek a kérdésnek a százalékos megoszlását láthatjuk a következő diagramon.

Az önkéntes tevékenység és pályaválasztási elképzelés kapcsolata (N=95)

12. ábra

A diagramon láthatjuk, hogy a végzett önkéntes munka elindította e a fiatalt valamely szakma irányába. A válaszadók 62%-a úgy gondolja, hogy a végzett önkéntes tevékenység semmilyen szakma felé nem adott neki iránymutatást. Összesen 30% mondja azt, hogy a végzett munka elindította őt, mégpedig ennek a 30%-nak a 17%-a, az önkéntes munkájához hasonló szakmában gondolkodik, míg a 13%-a azt nyilatkozta, hogy más egyebek mellett ez a tevékenység is érdekli, nem idegen tőle ez a foglalkozás. A fennmaradó 8% pedig egyértelműen kijelenti, hogy azt a foglalkozást semmiképpen sem választaná, amelyet önkéntes tevékenysége során végzett.

d. *Összefüggések az önkéntes munka választása és az egyéb külső tényezők között*

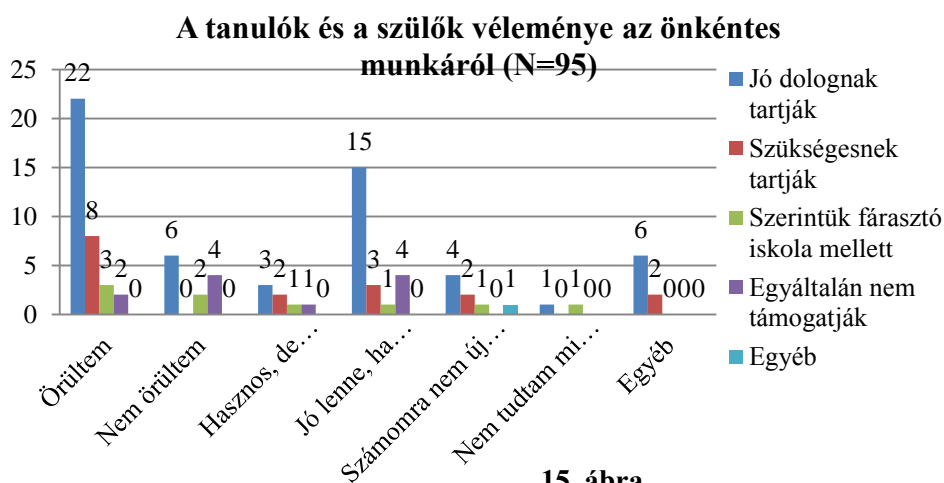

13. ábra

A dolgozat következő részében a különböző kérdések keresztezését követjük nyomon, melyek segítségével összefüggéseket próbáltunk keresni az önkéntes munka megválasztása és a között, hogy megbeszéltek e a szüleikkel a tapasztalataikat, továbbá, hogy a szülők és a tanulók önkéntes munkáról alkotott véleménye. Végül pedig azt vizsgáltuk, hogy a helyszínen megválasztásának módja befolyásolta-e, megerősítette-e a pályaválasztási elképzeléseket.

Én azt látom a fenti eredményekből, hogy nincs összefüggés a között a két összetevő között, hogy a szülő véleménye alapján döntenek e, illetve a között, hogy megbeszéltek e a szüleikkel a tapasztalataikat, hiszen láthatjuk, hogy a többség ugyan beszélt a szüleivel az elvégzett önkéntes munkáról, de ők nem a szülői vélemény, hanem saját érdeklődés alapján választanának önkéntes munkát, ha önálló döntést hozhatnának.

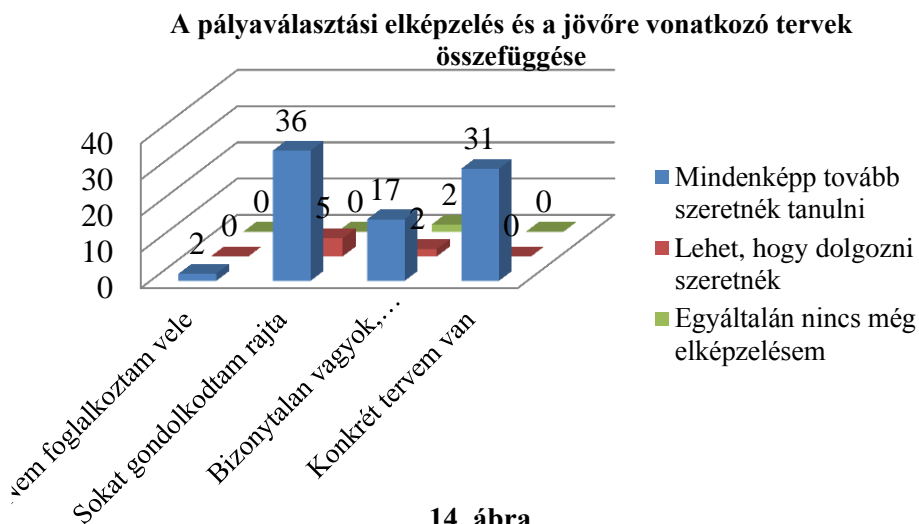
A kérdőívben szerepelt kérdés arra vonatkozóan, hogy a tanulók hogyan vélekednek az önkéntes munkáról, illetve olyan is, hogy a szülőknek mi a véleménye erről.

15. ábra

A fenti ábrán azt láthatjuk, hogy a gyerekek és a szülők véleménye milyen viszonyban áll egymással. Azon diákoknak, akik örömmel vették ezt a hírt, leginkább az ő szüleik tartják jó dolognak és szükségesnek az önkéntes munkát. Azon szülők gyerekei, akik jó dolognak tartják az önkéntes munkát, maguk is örülnek és szükségesnek tartják. Továbbá, ugyanebből a körből gondolják, hogy jó lenne, ha jutalom is járna érte.

Most nézzük meg azt, hogyan aránylik egymáshoz az, hogy ki, mit gondol a pályaválasztásáról, valamint a jövőbeli terveik.

14. ábra

A 14. számú ábrán azt láthatjuk, hogy akik már foglalkoztak ezzel a kérdéssel, valamint, akik bizonytalanok és félnek, továbbá, akiknek konkrét terveik vannak, többségében mind tovább szeretne tanulni. Mindössze két főt számláltunk, aki mindenképp tovább szeretne tanulni, de még egyáltalán nem foglalkozott a pályaválasztásával. Azok közül, akik félnek tőle és bizonytalanok, két fő gondolja úgy, hogy dolgozna, valamint szintén két fő, akinek semmilyen elképzelése nincs még a jövőjéről.

Az adatok feldolgozásakor összefüggéseket is vizsgáltunk – az összefüggések erősségének vizsgálatakor Pearson-féle khi-négyszet értéket számoltunk – amely lehetővé tette a több változós eljárások alkalmazását. (A kutatásban elfogadott szignifikancia szint $\chi^2 < 0,05$.)

Az önkéntes munka helyszínének kiválasztása és a pályaválasztási elképzeléseket vizsgáló állításokra adott válaszok között kerestünk összefüggéseket.

Igen, megerősített az elképzeléseimben	Pearson-féle χ^2 együttható			
	Iskola ajánlotta	N	Én magam kerestem	N
Egyáltalán nem igaz	0,065	52	0,054	52
Közepesen igaz	0,067	21	0,056	21
Teljes mértékben igaz	0,020	22	0,017	22

2. táblázat

A fenti táblázatban láthatjuk, hogy azok a tanulók, akik maguk keresték az önkéntes munka helyszínét, vagy akiknek az iskola ajánlotta fel a helyszínt, összefüggést mutatnak abban a tekintetben, hogy megerősítette őket a pályaválasztási elképzelésükben, mivel ezt a kijelentést mindkét esetben, teljes mértékben igaznak vélték.

5. A kutatás hipotéziseinek igazolása

A kutatásunkban feltételeztük, hogy az érdeklődés alapján választott önkéntes munkatapasztalat és a tanulók pályaválasztási elképzelései között összefüggés mutatható ki. A kapott adatok alapján bizonyítjuk ennek a kijelentésnek az érvényességét és részletesen kitérünk az egyes összefüggések magyarázatára.

Az első alhipotézist, miszerint - **Feltételezzük, hogy a tanulók szeretnék kipróbálni a választott pályát az önkéntes munka során, amely meg is erősíti őket a pályaválasztási elképzelésükben** - igazoltnak véljük.

A tanulók 37%-a örült az önkéntes munkának, valamint további 27% szintén örömmel fogadta, azzal a különbséggel, hogy jutalmat remélne a befektetett energiáért cserébe. A 9. kérdés esetében azt láthattuk, hogy sok mindenben segítené a tanulókat az önkéntes munka, legnagyobb arányban azonban a tapasztalatszerzést emelik ki, illetve emellett az új emberek megismerése és a munka kipróbálásának lehetősége is szerepet játszi. A legfontosabb eredmény ehhez a 15. kérdésre adott válasz, amelyben láthatjuk, hogy a hat lehetőség közül 65%-ban a szakmabeli elképzeléshez közel álló önkéntes munkát próbálnák ki a tanulók. Az összefüggések vizsgálatakor (2. számú táblázat) megerősítődött az a feltevésünk, hogy az önkéntes munka akár a tanuló saját választása, akár az iskola ajánlata a helyszín, mindenképpen megerősítette a tanulókat a pályaválasztási elképzelésükben. Mindezen adatok tükrében úgy gondoljuk, hogy a tanulók szeretnék kipróbálni a választott pályát az önkéntes munka során és ez támogatja őket a pályaválasztási elképzelésükben.

A második alhipotézisünket, miszerint - **Feltételezzük, hogy mind a pályaválasztási elképzelésben, mind az önkéntes munka választásában megjelenik az érdeklődés és a tapasztalatszerzés fontossága** – igazoltnak tekintjük.

A tanulók az önkéntes munka előnyeit 40%-ban a tapasztalatot, 31%-ban az új emberek megismerését és 24%-ban a munka, mint tevékenység kipróbálását fogalmazták meg. A tanulók 91%-a szeretne tovább tanulni, vagyis a végzettségi szint megjelölése egyértelmű, hogy diplomás pályára készülnek az általunk vizsgált iskolák tanulói. A pályaválasztási elképzeléseikre vonatkozóan, a tanulók, több mint egyharmadának konkrét pálya elképzelése van. Legtöbben (43%) azt jelölték meg, hogy sokat foglalkoznak a kérdéssel és a maradék 15% pedig bizonytalan a pályaválasztási elképzeléseit illetően. A válaszadók 78%-a pedig a pálya kiválasztásának elsődleges szempontját az érdeklődésben látja. Mint azt korábban jeleztük, az önkéntes munka során is a legmagasabb arányban (65%), a pályaelképzelésükhöz közel álló tevékenységben próbálnák ki magukat.

Egy érdekes ellentmondásszerű kapcsolódást találunk az 12. számú ábra, mely szerint a tanulók 62%-a nem az önkéntes munkában kipróbáltakat választaná szakmájának. Ez az adat viszont, jól láthatóan differenciálódik, ha megnézzük, hogy a tanulók csupán 18%-a választotta saját maga a helyszínt és 67%-ukban az iskola által ajánlott helyszínen próbálták ki magukat. Ezért nem találtunk elemezhető adatot az olyan tanulókra, akik érdeklődésüknek megfelelően kerestek volna önkéntes helyet. Viszont láthatjuk (2. számú táblázat), hogy az önkéntes munka összefüggést mutat azzal, hogy megerősítette a tanulók pályaelképzelését. Végül fontos eredmény az 1. számú táblázatban lévő adatok, ahol egyértelműen látszik, hogy a tapasztalatszerzés kiemelkedik az önkéntes munka és a pályaválasztási elképzelés kapcsolatából, mivel ezt magas átlag és alacsony szórás mellett választották a tanulók. Mindezek tükrében tudjuk, hogy az önkéntes munka megvá-

lasztásának és a pálya elképzelés szempontjai közül kiemelkednek az érdeklődés és a tapasztalatszerzés.

6. A kutatási eredmények összegzése és következtetések

Az első kérdéscsoportba tartozó kérdések az önkéntes munkára vonatkoztak. Foglalkoztunk azzal, hogy a tanulók milyen arányban vettek részt önkéntes programban, hogyan választották meg a helyszínt, mikor végzik az önkéntes munkát, kivel beszéltek meg a tapasztalataikat, tovább arról is kérdeztük őket, hogy milyen reakció követte a hírt, hogy önkéntes munkát kell végezniük az érettségi bizonyítvány megszerzéséhez.

Ezek közül néhány érdekességet emelünk ki, részletesebb áttekintést teszünk és következtetéseket próbálunk levonni.

A kérdőívet kitöltő tanulók reakcióinak százalékos megoszlása azt mutatja, hogy ebben a kérdésben nagyon megoszlik a vélemény az érintettek között. Amint azt a 3. számú ábrán is láthatjuk, a válaszadók legnagyobb része (37%) örül neki és lehetőségnek fogja fel. Ezen felül azonban sokkal érdekesebb átgondolni a többi lehetséges választ, amelyet nyomon követhetünk a diagramon. Ezek mindegyike enged némi következtetést. Először azt a fonalat ragadnám meg, hogy jó dolog lenne, ha jutalmaznák valamivel. Felmerül a kérdés, hogy mennyire vannak tisztában az önkéntes munka fogalmával, ők mit értenek alatta. Hiszen tudjuk, hogy épp az a legfontosabb megkülönböztetője a klasszikus értelemben vett munkától, hogy ingyen és mindenféle „kézzel fogható” nyereség nélkül végzi az illető. Ha megjelenik az igény arra, hogy kapjanak érte valamit, akkor már nem beszélhetünk önkéntes munkáról. A törvényi megnevezés már megváltozott közösségi szolgálatra, az önkéntes munka helyett, hiszen többen felháborodásukat fejezték ki azzal kapcsolatban, hogy, amit kötelezővé tesz az oktatásügy, azt nem nevezhetjük önkéntes munkának. A köztudatba azonban nagyon hamar beépült az elnevezés és továbbra is aktuális a kérdés, miszerint: Hogyan lehet önkéntesnek nevezni azt, amit kötelezően teljesíteni kell? Ha ebből a szemszögből vizsgáljuk, mondhatjuk azt, hogy mivel az érettségi bizonyítvány feltétele lesz az 50 órányi elvégzett közösségi szolgálat, ugyanúgy, mint a matematika, vagy a történelem vizsga, úgy tulajdonképpen ezért is járhatna „jutalom”. Így azonban ismét oda térünk vissza, hogy ebben az esetben már nem beszélhetünk önkéntességről. Ehhez a gondolatmenethez kapcsolnám azt a válaszlehetőséget, miszerint hasznos lenne, de nincs jól megszervezve. Párhuzamot vélek felfedezni a két dolog között. Az, hogy a tanulók jutalmat várnának az elvégzett tevékenységért, összefüggésben lehet azzal, hogy egyesek szerint nincs jól megszervezve. További szoros párhuzamot tudunk vonni a megszervezettség mértéke és aközött, hogy voltak, akik azt sem tudták, hogy miről szól pontosan, de mivel meg kell csinálniuk, így elvégzik. Ebből azonnal levonható a tanulság, hogy érdemes és fontos lenne a jól megszervezett önkéntes munka, hiszen többről kéne szólnia, mint arról, hogy muszáj, mert máskülönben nem kapható meg az érettségi bizonyítvány.

Vannak adataink arról, hogy a fiatalok hogyan/ kitől kaptak információt az önkéntes munka lehetőségéről. Az internetről és a médiából informálódók aránya, csupán 6%. Ebből azt láthatjuk, hogy annak ellenére, hogy naponta több órát ülnek a fiatalok az internetet böngészve, arra nagyon kevesen használják, hogy önkéntes munka lehetőséget keressenek. Magas szám jelöli azon szülőket, akik jó dolognak és szükségesnek tartják az önkéntes tevékenységet. Ahhoz az adathoz képest, engem meglepett, hogy a tanulók,

mindösszesen 9%-a szerzett tudomást önkéntes lehetőségről a szüleiktől. Tehát ez alapján azt mondhatjuk, hogy a szülők, bár jó dolognak tartják, nem sokat foglalkoznak a kérdéssel.

A válaszadók, mindössze 18%-a mondta azt, hogy önmaga választotta az önkéntes munka helyszínét, annak érdekében, hogy az érdeklődésének megfelelő feladatot végezhesen. Ez a szám azért nyugtalanító, mert, ha az önkéntes munkának arra az előnyeire gondolunk, miszerint az ott szerzett tapasztalatok segíthetik a pályaválasztási döntésének meghozatalát, akkor kevés olyan diák van, aki kihasználja az önkéntes munka ezen előnyét. A tanulók legnagyobb részének (67%-a) az iskola ajánlotta az önkéntes munka helyszínét. Ebből láthatjuk, hogy az iskolák kiépítik néhány intézménnyel a kapcsolatot és ezeket a lehetőségeket ajánlják a diákságnak. Felmerül a kérdés, hogy ha az iskola egy adott kört ajánl meg, akkor nem a tanulók egyéni igényei szerint fognak önkéntes helyet keresni, ami pedig fontos lenne. Egy lehetséges megvalósítási mód, amely ennek épp az ellenkezője és jól használható a tanulók pályaaorientációjához, hogy felmérjük a tanulók mely szakmák iránt érdeklődnek, milyen képességekkel rendelkeznek és ennek megfelelő intézményeket keressünk. Ehhez azonban az is kell, hogy megfelelő pályaaorientáció folyjon az iskolában.

A válaszadó majdnem azonos arányban beszélnek az önkéntes munkáról a szüleikkel és tanáraikkal, pedig az iskola nagyobb szerepet vállal az önkéntes helyek szervezésében. Bennem felmerül a kérdés, hogy tudják e, hogy milyen munkakört végzett a tanuló, hogy mivel jár egy ilyen munka, hogy milyen módon és milyen minőségben sikerült elvégezni a tevékenységet. A legilletékesebb az önkéntes munka megbeszélésében az maga az önkéntes szervező vagy koordinátor, mert ő tudhat a legtöbbet a végzett munkáról. Ugyanakkor ez a tanulók esetében a barátaik (32%), mert ebben a közegben a legközvetlenebb a viszonyuk valószínűleg. Egy gondolat erejéig visszautalnék Csíkszentmihályi (2011) kutatására, amelyben azt írja, hogy a fiatalok elszigetelődnek a felnőttek világától, és javarészt csak a saját korosztályuk társaságát keresik. Ugyanakkor kérdéses, hogy az a tanuló, aki a barátaival beszélt a munka során szerzett tapasztalatokról, élményekről, ugyanolyan mértékű megerősítést, visszajelzést kapott e, mint az a 17%, aki az önkéntes munka szervezőjével beszélt erről? A kérdés az, hogy a barátok, a tanárok és a szülők milyen tudással és mennyi információval rendelkeznek az elvégzett tevékenységről. Hiszen feltételezzük, hogy az önkéntes munka szervezője mindezekkel tisztában van és jelen volt, amikor a tanuló végezte a feladatait. Ezzel szemben a szülők, barátok és a tanárok nem voltak jelen, nem ők osztották ki a feladatokat és nem ők kísérték nyomon a munkavégzést, csupán a tanuló elmondásaira tudnak hagyatkozni. Így aztán a kérdés jogosan merül fel.

Az önkéntes munkát végző tanuló megkaphatná a pályaaorientációs csoportokon a megfelelő feldolgozási módokat, amelyek az elvégzett tevékenységgel kapcsolatosak és jól beépíthetők a pályaválasztási folyamatba.

A 7. ábra adatait látva, azt mondhatjuk, hogy a megkérdezett tanulók legnagyobb része felismeri az önkéntes munka jótékony hatásait, hiszen összesen 64%-uk gondolja úgy, hogy tapasztalatokat szerezhetsz, illetve megízlelheti, hogy mit is jelent dolgozni. Emellett elengedhetetlen az a gondolat is, hogy új embereket ismerhetnek meg a fiatalok. Tudjuk jól, hogy a mai világban a kapcsolati tőke növelése nagyon fontos. Minél több embert ismerünk, annál nagyobb a valószínűsége annak, hogy fontos információk jutnak el hozzánk, például egy álláslehetőségről, vagy éppen egy számunkra szükséges szolgál-

tatásról. Tehát a tapasztalatszerzés, a munka világának megízlése és a kapcsolati tőke növelése, a tanulók szerint az önkéntes munka előnyei közé sorolhatóak, amelyek az élet több területén is kiaknázhatóak a későbbiekben. Ezen a diagramon látható eredmények, nagyon kedvezőek abból a szempontból, hogy a válaszadó töredék, mindössze 5%-a vélekedett úgy, hogy nem segítette semmiben, vagy nem érdeklő az önkéntes munka, amit végzett. Ebből arra következtethetünk, hogy vannak, akik az önkéntes munka előnyeit azzal kötik össze, hogy érdekelte e őket a tevékenység. Hiszen, mivel nem érdekelte, mivel nem ezzel szeretne foglalkozni, így nem segítette semmiben. Bizonyára pedig gyűjtött tapasztalatot, hiszen bármit is csinált, vagy jó, vagy rossz tapasztalata biztosan volt arról a tevékenységről, de mivel nem érdekelte kifejezetten, így nem társítja hozzá a tapasztalatszerzés lehetőségét.

A második kérdéscsoportba a pályaválasztásra vonatkozó kérdések tartoztak, illetve az, hogy a tanulók milyen szempontok alapján választanának önkéntes munkát, ha saját döntésük lenne ebben a dologban.

Arra vonatkozóan, hogy a fiatalok mi alapján választanának önkéntes munkát, érdekes megfigyelni, hogy míg a kérdőív elején a válaszadók 24% azt válaszolta, hogy jó lenne, ha jutalmat kapnának, ennek csupán a fele, 12% mondta azt, hogy csak és kizárólag abban az esetben végezne önkéntes munkát, ha jutalmaznák. Tehát kevesebben vannak azok, akik csak jutalomért dolgoznának, mint azok, akik úgy gondolják, hogy jó lenne, ha járna érte valami plusz. Az, hogy a könnyű kivitelezés nem a leggyakoribb válasz, pozitív, hiszen ez alapján azt mondhatjuk, hogy nem jellemző az, hogy túl akarnak lenni rajta és nem az az elsődleges szempont, hogy minél egyszerűbb és gyorsabb legyen megoldani a feladatot.

A tanulók legnagyobb része az alapján választana önkéntes munkát, hogy mi áll közel a szakmabeli elképzeléséhez. Ez azért fontos, hiszen ebből láthatjuk, hogy amennyiben a tanulók a saját kezükbe vehetnék az irányítást abból a szempontból, hogy milyen önkéntes tevékenységet végezzenek, akkor a meghatározó az lenne, hogy ki, milyen pályára szeretne tovább tanulni. Ebbe fontos lenne belekapaszkodni, amennyiben azt szeretnék, hogy a felnövekvő generáció olyan szakmákat képviseljen, amelyet szeretne és szívesen lélekkel tudná és akarná is csinálni.

Ezek az adatok azt tükrözik, hogy nagyobb arányban vannak azok, akiket már foglalkoztat ez a fontos kérdés, sőt jó néhányan vannak, akik konkrét tervekkel várják a pályaválasztási döntésük meghozatalát. Nyilvánvaló, hogy más szerepe lehet az önkéntes munkának azon tanulók esetén akik már valamilyen konkrét pályaválasztási döntéssel rendelkeznek, és azok esetében akik még a döntést megelőző szakaszban vannak és akik még bizonytalanok vagy segítséget várnak az elinduláshoz.

Mind a három csoport esetében célszerű lehetne dolgozni a megszerzett (munka)tapasztalattal.

Akiknek szilárd elképzelésük van a pályaválasztásukról, azokkal másképp kell foglalkozni. Én azonban nem mondanám azt, hogy velük nem szükséges, hiszen ők már készen állnak, ők már tudják, hogy mit szeretnének. Az ő esetükben megoldható egy olyan foglalkozás, amely azt térképezi fel, hogy mire alapozták a döntésüket, azok a tanulók, akik elmondásuk szerint már döntöttek. A pályaaorientációs szakembereknek azonban, minden esetben meg kell győződnie arról, hogy a befolyásoló tényezők reálisak és valóban a tanuló elképzelései, érdeklődés és képességei alapján született az a döntés, továbbá arról is jó tudni, hogy az adott szakról szerzett információk mennyire

helytállóak, igazak, valóságok. Azokkal, akik már foglalkoztak a kérdéskörrel, sokat gondolkodtak rajta, bizonytalanok, vagy félnek tőle és azokkal is, akik segítséget vártak volna hozzá először is el kell hitetnünk, hogy ez nem rossz dolog és nem kell tőle félni, mert van módja annak, ami alapján adekvát döntést tudnak hozni. Az adatok azt mutatják, hogy a többség tanácstalan és segítségre szorul, de ennek ellenére foglalkoztatja őket a kérdés, tehát könnyen bevonhatóak lennének egy olyan folyamatba, amely előrejuttatja őket ebben a nehéz döntésben. Azokban, akik még nem foglalkoztak vele, de már abban a korban vannak, hogy ideje lenne, erősíteni kell a kérdés fontosságát és rávezetni őket arra, hogy az ő érdeke, hogy időben elkezdjen foglalkozni vele. Arányaiban elenyészőnek mondhatjuk azt a számot, amely azokat jelöli, akik még nem foglalkoztak ezzel a kérdéssel.

A 10. számú ábrán láthatjuk, hogy a tanulók továbbtanulási szándéka nem kétséges, de mindössze 33%-a tudja konkrétan hogy mit szeretne, a maradék 77% esetében megerősítődik a pályorientáció fontossága és a minta 65%-a a választott pályát kipróbálná önkéntes munkája során. Az adatok alapján azt mondhatjuk, hogy mivel nagy arányban vannak azok, akiknek szükségük van pályorientációra és azok is, akik szívesen kipróbálnák magukat önkéntes munkában, így van igény egy komplex, átfogó folyamatra, amely eredménye egy megalapozott pályaválasztási döntés.

A 12. számú ábráról azt olvashatjuk le, hogy a minta kétharmad része (62%) úgy gondolja, hogy az elvégzett önkéntes tevékenység semmilyen szakma irányába nem indította el. Korábban azt is láthattuk a 4. számú ábrán, hogy ugyanilyen nagy arányban vannak azok is, akik az iskola által ajánlott lehetőségekből választottak. Vagyis mondhatjuk azt, hogy a nem érdeklődés alapján kiválasztott önkéntes munka, tevékenység nem bír orientáló jelleggel a tanulók életében. Nem meglepő, hogy az iskola által ajánlott önkéntes helyek között vélhetően nem szerepeltek olyan tevékenységek, amelyek összeegyeztethetők lettek volna a tanulók pályaeérdeklődésével, így aztán Csíkszetmihályi (2011) kutatásának megfelelően itt is láthatjuk, hogy tapasztalatszerzésre lehetőséget adott, de nem erősítette meg a munka-pályaválasztását a tanulóknak, pedig az eredmények azt mutatják, hogy a tanulók vágyanak arra, hogy érdeklődésüknek megfelelő önkéntes munkában próbálhassák ki magukat.

Ugyanakkor nem elhanyagolható a minta egyharmad része, akik megerősítést kaptak a munkájuk során (Legnagyobb részt ezek a tanulók a Kossuth Zsuzsanna Szakközépiskola, Szakiskola tanulói és inkább szakmai gyakorlat).

A válaszok arányát tekintve, jogosan merül fel a kérdés, hogy mi alapján kellene önkéntes tevékenységet választani. Hiszen annál, ha abszolút semmilyen irányba nem veti az embert egy elvégzett tevékenység, az is sokkal jobb és előrébb visz, ha legalább arra rájön, hogy ez semmiképp nem akarja csinálni. Még abban az esetben, ha a három legkevesebb százalékkal rendelkező választ összevonjuk, és ezekre úgy tekintünk, hogy vagy pozitív, vagy negatív, de valamilyen hatást sikerült az önkéntes munkának kiváltania, szakmai tekintetben, még abban az esetben is kevesebb, a tanulóknak összesen 38%-a érzi, hogy szakmailag meghatározó volt számára az önkéntes tevékenység. Azt gondolom, hogy a pályaválasztás szempontjából, nagyon fontos lenne, ha az önkéntes munkát végző fiatalok, egy bizonyos irányt vegyenek az adott munkával kapcsolatban. Azt is eredménynek tartom, ha azt tudja mondani, hogy ez semmi pénzért nem csinálnám, hiszen önmagáról szerzett újabb ismeretet. Ezáltal már meg tudja indokolni, hogy adott szakmát, miért nem választaná, vagy éppen miért választaná. Ez azt engedni feltételezni,

hogy ha az önkéntes munkát 67%-ban nem az iskola, hanem inkább a tanulók, saját elképzeléseikhez mérten választhatnák, akkor valószínűleg kevesebb lenne az a 62% is, akit semmilyen szakma irányába nem indított el az elvégzett tevékenység.

A kutatás eredményeit látva, elmondhatjuk, hogy a tanulók fejében vannak kapcsolódási pontjai az önkéntes munkának és a pályaválasztási elképzeléseknek. Az eredményekből magasan kitűnik az érdeklődés és a tapasztalatszerzés fontossága és ezek kapcsolata. Ez alapján megszervezhető egy komplex folyamat, amely egybefűzi a pályaeorientációt és az önkéntes munkát. Az érdeklődés köré szervezett pályaeorientációs foglalkozás alkalmazásával segíthetünk a tanulónak abban, hogy megfelelő pályaismeretre tegyenek szert, valamint, hogy megalapozott elképzelésük legyen azokról a pályákról, amelyek a személyiségüknek, terveiknek, képességeiknek, munkaértékeiknek megfelelő. A folyamat kvázi második lépéseként pedig az lenne a cél, hogy a pályaeorientációs folyamatban részt vett tanulók érdeklődésének megfelelő önkéntes munkák szerveződjenek. A kutatás eredményei azt tükrözik, hogy mind azok a diákok, akik már foglalkoztak a pályaválasztással és azok is, akik még nem, az érdeklődésüknek megfelelő önkéntes munkát választanának. Vagyis, ha egy jól megszervezett pályaeorientációs folyamatban feltárnak a személyre szabott érdeklődések, akkor egyénekhez mérten szerveződhet az önkéntes munka, amelyben a legnagyobb előnyt, a tapasztalatszerzés jelenti a fiataloknak. Kipróbálhatják, hogy megfelel-e az elképzeléseiknek a választott pálya és ez alapján elérhetjük, hogy a pályaválasztás alkalmával, jól megalapozott és az egyén számára megfelelő döntés szülessen. Ezzel azt valószínűsíthetjük meg, hogy ne csak véletlenszerű legyen, ismét egy kötelező program kivitelezése, hanem a tanulók fejében is tudatosan, valamilyen céllal jelenjen meg. Egy sikeresebb program lenne, konkrét célokkal, jobban kivitelezve.

7. Kitekintés, a kutatás folytatása

A kutatásom hipotézisei, miszerint azt feltételezzük, hogy a tanulók szeretnék kipróbálni a választott pályát az önkéntes munka során, és ez meg is erősíti őket a pályaválasztási elképzelésükben, továbbá, hogy az mind a pályaválasztási elképzelésben, mind az önkéntes munka választásában megjelenik az érdeklődés és a tapasztalatszerzés fontossága, igazolódtak a kutatás során. Eredményeinkből arra a következtetésre jutottunk, hogy az önkéntes munka, beépíthető a pályaeorientációs folyamatba és a kettő összekapcsolása által, nagy mértékben segíthetjük a pályaválasztás előtt álló fiatalok önismereti fejlődését, valamint a tapasztalatszerzést. Ezekkel az összetevőkkel esély nyílik, hogy mindenki az egyéniségéhez és elképzeléseihez megfelelő pályát választhassa magának.

A pályaeorientáció módszertana tartalmaz egy jól ismert, strukturált csoportfoglalkozást, amelynek lényege minden esetben az információ nyújtása. Az információszerezés közben a csoportfoglalkozás résztvevőinek lehetősége nyílik arra, hogy egymástól tanuljanak és egymástól szerezzenek számukra új információt. (Szilágyi 1996)

A strukturált foglalkozás kötött felépítésű és általában öt elemet tartalmaz. Első a hangulatteremtés. Ezzel az a cél, hogy elválasszuk ezt a csoportformát a hagyományos ismeretfeldolgozási módoktól. Általában zenét, játékot, fejtörőket alkalmazunk. A második elem a célkitűzés. Mint módszer azért használjuk, hogy tudatosítsuk a résztvevőkben, hogy az adott napon mivel fogunk dolgozni és mit kell megtenniük magukért. Ezt követi az ismeretfeldolgozás, melynek lényege, hogy meghatározott feladatokon keresz-

tül dolgozza fel a csoport az adott témát. A következő elem a folyamatban a személyes hozam, amelyen keresztül válaszokat kérünk a csoporttagoktól arra vonatkozóan, hogy mit kaptak az alkalomtól, mivel gazdagodtak magukról. A befejező eleme a foglalkozásnak a következő foglalkozás előkészítése, amelyben a csoporttagok önálló munkáira összpontosítunk. Ezeket a feladatokat két alkalom között kell elvégezniük, majd az adott foglalkozáson megbeszéljük, felhasználjuk valamilyen formában az elkészített feladataikat. (Szilágyi 1995)

Ennek a strukturált csoportfoglalkozásnak a módszertani megoldásába építem bele az önkéntes munkát.

A foglalkozás célja bizonyos szintű önismeret fejlesztés, öndefiníció kialakítása a csoporttagokban, információ nyújtása a munkaerőpiacon megjelenő foglalkozásokról, pályákról, a csoporttagok érdeklődésének és képességeinek megfelelően, illetve az érdeklődés alapján kiválasztott pálya, önkéntes munkában való kipróbálása, tapasztalatok gyűjtése.

Az önkéntes munkát és a pályaválasztást egybefűző programterv

Célcsoport: gimnáziumi 10-11. osztály; 15-17 évesek

Időtartam: 5 x 60 perc + az önkéntes munkavégzés ideje

1. alkalom: Bevezető foglalkozás + Tevékenységeink

Hangulatteremtés: Jelnevek: minden csoporttag kiválaszt egy általa kedvelt tevékenységet, de úgy, hogy a tevékenység kezdőbetűje megegyezzen a keresztneve kezdőbetűjével. (pl.: alvás Anna; olvasás Orsi) Az első ember elmondja az így alkotott nevét, a következő elmondja az előtte elhangzottat és a sajátját. A harmadik ember az előző ketőt és a sajátját és így tovább. A végén a neveket kitűzzük. A játék célja, hogy a csoportvezetők és a csoporttagok megtanulják egymás nevét, illetve, hogy a csoporttagok megérkezzenek a csoportfoglalkozás közegébe.

Célkitűzés: A mai alkalommal először is szeretnénk megbeszélni a csoportfoglalkozás alapvető szabályait, értem ezalatt, hogy hány alkalommal találkozunk még, milyen időközönként és milyen időtartamban, valamint a kezdés időpontját. Továbbá, hogy ti, mint csoporttagok és én, mint csoportvezető mit vállalunk ezzel a csoportfoglalkozással és kinek mi lesz a szerepe. Miután ezzel végeztünk, ami nem vesz sok időt igénybe, rátérünk a mai foglalkozás fő kérdéskörére, ami nem más, mint a tevékenységek, amelyből az előző játékban már kaptunk egy kis ízelítőt. A foglalkozás célja, hogy minél több általunk ismert, majd általatok kedvelt tevékenységet sorakoztassunk fel és ismerjünk meg, majd ezekhez lehetőség szerint társítsunk különböző foglalkozásokat.

Ismeretfeldolgozás: mindenki kap egy lapot, amire egyéni munkában 10 tevékenységet kell felírniuk. Miután ezzel elkészültek, közössé tesszük az összegyűjtött tevékenységeket. Egy ember felolvassa, amit ő összegyűjtött, azok felkerülnek a táblára. A soron következő ember a már elhangzottakat kihúzza a listájáról és csak a még nem említett tevékenységeket olvassa fel. Így minden tevékenység felkerül a táblára, amit a csoporttagok egyenként összegyűjtöttek. Ismét egyéni munka következik, mindenki kiválaszt a papírján szereplő tevékenységek közül hármat, ami a leggyakrabban megjelenik a mindennapjaiban és tegye azt a hármat fontossági sorrendbe. Oly módon ismertetik a csoporttagok a 3-3 tevékenységet, hogy miután felolvasták, azután a rangsorban első helyen

szereplő tevékenységről konkrétumokban nyilatkoznak. (Hányszor jelenik meg naponta az életében és miért épp erre esett a választása?)

Személyes hozam: Ki, mit nyert ettől az alkalomtól?

Következő foglalkozás előkészítése: A következő alkalomra mindenki az általa kiválasztott három tevékenységhez próbáljon keresni olyan pályát/pályákat, amelyek felkel-
tik az érdeklődését.

2. alkalom: Érdeklődés + Pálya

Hangulatteremtés: az előző alkalommal kapott házi feladat felhasználása. A hozott foglalkozások közül kiválaszt egyet, majd el is mutogatja a többieknek.

Célkitűzés: a mai foglalkozás célja az lenne, hogy összefogó képet kapjunk a saját érdeklődésünkről és, hogy ezekhez milyen pályákat tudnánk hozzárendelni.

Ismeretfeldolgozás: érdeklődés fogalmának összerakása. Egyéni munka a következő lépés, amiben mindenki kitölti az érdeklődésről szóló kérdőívet (Érdeklődés – 2 kérdőív), majd, amikor minden tag végzett a kérdőív kitöltésével, akkor kiértékeljük közösen, és megtudjuk, hogy kihez, melyik érdeklődési terület áll a legközelebb. A következő lépésben, mindenki a kérdőívből kiderült, három rá leginkább jellemző érdeklődéssel dolgozik tovább. Először is egy gyors körben meghallgatjuk, hogy ki mennyire ért egyet a kérdőív eredményével. Én viszek be rengeteg pályát, mégpedig úgy, hogy a kérdőívben szereplő összes érdeklődési körhöz legyen bőven, és ezeket jól látható helyen függesztem ki. A csoporttagok ugyanúgy egyesével elmondják a 3 legfőbb érdeklődésüket, és a megadott listából választhatnak, illetve egészíthetik ki egymásnak, maguknak saját tudásuk szerint. Az eredmény várhatólag ugyanaz, miszerint mindenki sok, az érdeklődésének megfelelő pályával gazdagodik.

Személyes hozam: Az első feladatban elmutogatott pálya, mennyire tükrözi az érdeklődési köreit?

Következő foglalkozás előkészítése: Mindenki válassza ki a listájáról a legszimpatikusabb pályát és a következő alkalomra ahhoz gyűjtsön információkat! (mit csinálnak ezen a pályán? ki alkalmas erre a pályára? hol dolgoznak? milyen eszközökkel? stb)

3. alkalom: Önkéntes munka kiválasztása az érdeklődési területekhez

Hangulatteremtés: Mi a hangulatom? A mai ráhangoló játékunk, hogy a csoport körben áll és mindenki az előtte lévő ember hátára ragaszt egy cédulát, majd ráír egy hangulatot, kedélyállapotot. A feladat, hogy mindenki beszélgetéseket kezdeményezzen barchoba szerűen és megtudja, hogy milyen hangulat ő ma. Majd egy gyors körben megbeszéljük, hogy mennyire jellemző ma valójában rá az adott hangulat.

Célkitűzés: a mai foglalkozáson felidézük az előző alkalommal személyenként kialakult érdeklődéseket. Majd az otthonra kapott feladattal foglalkozunk, kinek mit sikerült összegyűjtenie. Ennek alapján a foglalkozás végére kiderül, hogy egyes csoporttagok érdeklődési köréhez, mely foglalkozások illenek, és azokat hol van lehetőségük kipróbálni.

Ismeretfeldolgozás: előre elkészített kártyákon kérdések szerepelnek, egy kártyán több kérdés is szerepelhet. A tagok egyenként húznak egy-egy kártyát és a kérdéseket az előző alkalom végén kiválasztott pályára vonatkozólag kell megválaszolniuk. Előre összegyűjtött intézménylistát készítek erre a foglalkozásra, azok alapján, hogy az előző alkalommal az Érdeklődés 2 kérdőív, mely pályákat eredményezte a tagoknak. A kérdések megválaszolása után, mindenki kap időt arra, hogy három, az érdeklődésének leginkább megfelelő pályát felírjon egy lapra. Miután ezzel végeztek, kifüggesztem az intéz-

mény listát és egyéni munkában minden tag az általa felírt pályához párosít intézményeket, amelyekben úgy gondolja, hogy azt végezheti. Amikor mindenki elkészül a saját listájával, egyenként ismertetik a csoport többi tagjával és pontosítjuk az esetleges tévedéseket. A kör végére mindenkinek lesz egy listája, ami személy szerint a saját érdeklődéseikhez választott pályákat és az azokhoz tartozó intézményeket tartalmazza.

Személyes hozam: kinek mennyi újat hozott ez a mai alkalom, milyen munkatapasztalatot szerezne szívesen?

Következő foglalkozás előkészítése: a következő foglalkozásig sok idő telik el, pontosan x hét azért, hogy a csoporttagoknak legyen ideje önkéntes munkát keresni a listájukhoz megfelelően, majd dolgozni önkéntesként benne, majd értékeljük együtt a tapasztalatokat. Tehát a következő foglalkozásra mindenki önkéntes munka végzésével készül. Az önkéntes munka megkereséséhez természetesen minden segítséget a tanulók rendelkezésére bocsátok, mint csoportvezető, de célozom az is, hogy a megkeresést maguk a diákok tegyék meg személyesen, ezzel gyakorolva a hivatalos szituációk egyikét.

4. alkalom: Beszámoló az önkéntes munka tapasztalatairól

Hangulatteremtés: mindenki mond 3 szót, ami eszébe jut a mögötte álló x hétről és a végzett munkáról.

Céltűzés: ez alkalommal mindenki beszámol az elmúlt hetekben végzett önkéntes munkáról.

Ismeretfeldolgozás: először egy körkérdéssel indítjuk a beszélgetést. A kérdés így szól: Hogyan érezted magad a munkavégzés közben?

Két egyforma létszámú csoportot alakítunk. Egyik csoport tagjai kört formálnak, és kifelé fordulnak a körből, majd a másik csoport tagjai szembe állnak velük. Felteszünk egy kérdést és a szemben álló párok két-három perc alatt meg kell válaszolják egymásnak, majd a csoportvezető jelzésére a külső kör jobbra halad egyet és újabb kérdésről, egy újabb emberrel beszélgetnek. A kérdések a következők lehetnek:

- Mit szerettél legjobban a végzett tevékenységben?
- Mit szerettél legkevésbé a végzett tevékenységben?
- Mit tudtál meg magadról a munka közben?
- Mit szerettél volna elérni ezzel a munkával?
- Szerinted sikerült e megvalósítani a céljaidat?
- Mit tanultál meg a választott munkáról?
- Említs meg egy pozitív dolgot a munkával kapcsolatban?

Személyes hozam: hogyan kívánják beépíteni a jövőben a megszerzett tapasztalataikat?

Következő foglalkozás előkészítése: Írjatok erre a papírra (előre elkészíti a csoportvezető) gondolatokat, amely az önkéntes munka kapcsán van bennetek, mi volt nagyon jó, elfogadható és rossz.

5. alkalom: A végzett önkéntes munka értékelése

Hangulatteremtés: előre elkészített kártyákból húznak a csoporttagok. A kártyákon tevékenységek szerepelnek. A feladat, hogy a kihúzott tevékenységhez mondjanak foglalkozásokat.

Céltűzés: ez alkalommal a tagok értékeli a végzett önkéntes munkájukat.

Ismeretfeldolgozás: Az értékelés módja a következő lesz. Három ív csomagolópapírt helyezek a kör közepére, három különböző címmel. Első az áll, hogy: AMI MŰKÖ-

DÖTT. A másodikon: AMI KEVÉSBÉ MŰKÖDÖTT. A harmadik: AMIT MÁSKÉPP TENNÉK.

A résztvevőknek előveszik az elkészített feladatukat, amelyet az előző alkalom végén kaptak, ha nem készítették el, akkor cetliket adunk és most kell megírniuk. Amikor ezzel végeztek, egyesével elmondják a lapjaikon szereplő gondolatokat és felragasztják a megfelelő csomagolópapírra. Ezzel értékelik saját működésüket, illetve képet kapnak a többiek tapasztalatairól is.

Beszélgetés indítása arról, hogy megerősítette vagy megnehezítette a választását. Az adott tevékenység és foglalkozás megismerése milyen hatással volt rád? A tevékenység vagy a szakma képviselése volt könnyebb?

Milyen tulajdonságai – érték, érdeklődés, képesség- lettek „kipróbálva”?

Érdekel-e amit csináltál, szívesen végeztél?

Könnyű volt vagy nehéz, amit csináltál?

Fontos-e neked ez a tevékenység vagy nem fontos? Mit fejezel ki magadból általa?

Személyes hozam: Mit tanultál magadról és a munkáról az önkéntesség kapcsán?

Következő foglalkozás előkészítése: mindenki hozzon egy olyan tárgyat, ami az ő életében fontosnak ítélt értéket/értékeket szimbolizálja. Fontos az instrukció, hogy szigorúan tartsák titokban a tagok egymás előtt, hogy ki, milyen tárgyat hozott!

6. alkalom: Lezáró foglalkozás

Hangulatteremtés: az előző foglalkozás végén elhangzó feladat összekapcsolása, a mai alkalommal. A kör közepén ott van a számára értéket szimbolizáló tárgy. A mai hangulatteremtőnk úgy fog kinézni, hogy egy ember elkezd, kiválaszt egy tárgyat a kör közepéről és elmondja, hogy szerinte mit szimbolizálhat a tulajdonosának, majd meg kell tippelnie, hogy kié lehet. Végül a tárgy kerüljön a tulajdonos kezébe, aki reflektál az előtte elhangzó tippekre. Ily módon végig megyünk az összes hozott tárgyon.

Célkitűzés: ez alkalommal egy kötetlenebb, személyesebb alkalom lesz, azért, hogy pozitív érzésekkel zárjuk a közös munkát, valamint, hogy minden csoporttag emlékekkel mehessen haza.

Ismeretfeldolgozás: A csoporttagok körben ülnek, mindenki mond magáról három dolgot, ezek egyike füllesztés. A csoporttársaknak kell kitalálni, hogy melyik az.

A következő játék neve: EGYSZERŰEN CSAK NEVETNI

Mindenki súg a bal szomszédjának egy ajándékot, a jobbnak pedig egy ajándék felhasználhatóságát. Ezután, mindenki elmondja a kapott ajándékát és, hogy mit kell vele csinálnia. Pl.: „Szép szempillaspirált kaptam és be kell kereteznem.”

Személyes hozam: Mindenki mondja el azt az érzést, ami elsőre eszébe jut az együtt töltött időről.

A foglalkozás zárása: mindenki kap egy lapot, aminek a tetejére felírja a nevét, majd egyel tovább adja jobbra. Akinek a nevét a lap tetején látják, annak írnak egy-egy pozitív gondolatot, egy-egy pozitív megerősítést.

Irodalomjegyzék

- Austria Overview of the Vocational Education and Training System, 2011, Thematic Overviews, Refer Net Austria
http://libserver.cedefop.europa.eu/vetelib/2011/2011_CR_AT.pdf - letöltés: 2012. október 30.
- Borbély-Pecze Tibor (2009): Új LLG (lifelongguidance) szabályozás. In: Szakoktatás 2009, 3. szám
- Borbély-Pecze Tibor (2010): Életút támogató pályaorientáció. A pályatanácsadás szerepének, tartalmának, művelői körének kiszélesedése és pedagógiai fejlesztésének lehetőségei. Phd dolgozat, ELTE, Budapest
- Csirszka János (1966): Pályalélektan. Budapest, Gondolat kiadó.
- Csikszentmihályi Mihály (2011): Életre hangolva. Budapest, Nyitott Könyvműhely Kiadó Kft.
- Denmark Overview of the Vocational Education and Training System 2011, Thematic Overviews, Refer Net Denmark
http://libserver.cedefop.europa.eu/vetelib/2011/2011_CR_DK.pdf - letöltés: 2012. október 30.
- Fazakas Ida (2004): A pályaorientáció azonosságai és különbségei a magyar és a román iskolarendszerben. (szakdolgozat) SZIE, GTK, Elméleti és Alkalmazott Pszichológia Tanszék
- Fazakas Ida (2009): A pályaismeret és jelentősége. TÁMOP 2.2.2. „A pályaorientáció rendszerének tartalmi és módszertani fejlesztése” című projektjéhez kapcsolódó módszertani segédanyag, Székesfehérvár
- Fazakas Ida (2009): Az iskolai pályaorientációs tevékenység új módszertani lehetőségei. Phd dolgozat, ELTE, Budapest
- Finland Overview of the Vocational Education and Training System, 2011, Thematic Overviews, Refer Net Finland
http://libserver.cedefop.europa.eu/vetelib/2011/2011_CR_FI.pdf - letöltés: 2012. október 30.
- Galambos Henriette Rita (2011): Öntsünk tiszta vizet a pohárba! Forrás: Internet: http://tani-tani.info/ontsunk_tiszta - letöltés: 2012. június 30.
- Galambos Henriette Rita – Matolcsi Zsuzsa (2012): Módszertani kézikönyv az iskolai közösségi szolgálati tevékenységek és projektek megvalósításához. Budapest, Demokratikus Ifjúságért Alapítvány.
- Germany Overview of the Vocational Education and Training System, 2011, Thematic Overviews, Refer Net Germany
http://libserver.cedefop.europa.eu/vetelib/2011/2011_CR_DE.pdf - letöltés: 2012. október 30.
- Hidvégi Péter (2004): Pályaorientáció vagy szakmai orientáció?: utak és tévutak a mai pályaválasztási és szakképzési gyakorlatban. In: Szakoktatás, 2004. 54. évf. 6. sz.
- Jámbori Szilvia (2007): Hogyan tervezik a serdülők a jövőjüket? Szeged, SZEK JGYF Kiadó.
- Lannert Judit (2009): Tanulási életút-tanácsadás és versenyképesség. Forrás: Internet: <http://www.ofi.hu/tudastar/2-tanulasi-eletut/tanulasi-eletut> - letöltés: 2012. június 30.
- Nagy József (2007): Kompetencia alapú, kritériumorientált pedagógia. Szeged, Mozaik Kiadó.

- Sweden Overview of the Vocational Education and Training System, 2011, Thematic Overviews, Refer Net Sweden
http://libserver.cedefop.europa.eu/vetelib/2011/2011_CR_SE.pdf - letöltés: 2012. október 30.
- Szilágyi Klára (1995): Pályaorientáció, Bp., Kollégium Kft.
- Szilágyi Klára (1996): A tanácsadó tanár módszertani lehetőségei az iskolában, EKTF, Eger
- Szilágyi Klára (2000): Munka- pálya tanácsadás, mint professzió. Budapest, Kollégium Kft.
- Szilágyi Klára (2005a): A pályaorientáció folyamatának korszerű értelmezése a felnőttképzésben. Budapest, Nemzeti Szakképzési Intézet.
- Szilágyi Klára (2005b): A fiatalok és felnőttek pályaorientációs és karrierépítési készségeinek színtje, fejlesztésének lehetőségei. Kutatási záró tanulmány, Felnőttképzési Kutatási Füzetek. Budapest, NFI.
- Szilágyi Klára -Völgyesy Pál (1979): A pályaválasztási döntéselőkészítés pszichológiai és pedagógiai lehetőségei. Budapest, FPK.
- Szilágyi Klára -Völgyesy Pál (1996): Pályaorientáció. Gödöllő, GATE Tanárképző Intézet.
- Takács Ildikó (2006): A munkahelyi szocializáció és a munkahelyi beilleszkedés pszichológiai tényezői. In: Mészáros Aranka (Szerk.): A munkahely szociálpszichológia jelentésvilága I. Egyének és csoportok. Miskolc, Z-Press Kiadó Kft.
- Tóth Edit (2008): Vitapontok a képzés világa és a munka világa között. In: Bábosik István (Szerk.): Az iskola korszerű funkciói. Budapest, OKKER Kft.
- Zsók Ágnes – Garas Ildikó (2012): Az „önkéntességből való tanulás” és a DIA-modell mint a pedagógiai módszerek kiszélesítési lehetőségei. In: Új Pedagógiai Szemle 7–8. sz.
<http://epa.oszk.hu/00000/00035/00073/2003-07-lk-Tobbek-Onkentessegbol.html>
 - letöltés: 2012. június 30.
2011. évi CXCV. törvény a nemzeti köznevelésről, Magyar Közlöny 162. szám, 2011. december 29.) - <http://www.bmknet.hu/index.php/szakmai-hirek-szakmai-128/friss-szakmai-49/90684-az-iskolai-kozoessesegi-szolgalatrol> - letöltés: 2012. október 30.